

Həyatı normal məcraya salmalı

Sov.İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçovun Azərbaycan və Ermənistan zəhmətkeşlərinə, xalqlarına Müraciətini yekdilliklə bəyənən zəhmətkeşlər yaranmış vəziyyəti başa düşür, bu vəziyyətə məsuliyyətlə yanaşır, həyatı tezliklə normal məcraya salmaq üçün maksimum səy göstərirlər.

Eyni zamanda milliyyətcə azərbaycanlı olub Ermənistanın Qafan, Dilican, İcevan və bəzi başqa rayonlarında yaşayan adamların qruplarının Azərbaycan ərazisinə yığılıb gəlməsi respublikada şəraitə təsir göstərir. Onlar Bakıda, Sumqayıtda, respublikanın Abşeron, İmişli, Zəngilan və bir sıra başqa rayonlarında cəmləşirlər. Gələnlər həqiqətə uyğun gəlməyən müxtəlif şeyiələrin, cəfəng uydurmaların istər-istəməz yayıcısı olurlar. Ermənistandan respublikaya gəlmiş azərbaycanlılar Azərbaycan KP MK-də qəbul olunmuşlar. Sov.İKP MK-nın və Azərbaycan KP MK-nın məsul işçiləri onların istəklərini və tənqidi qeydlərini diqqətlə dinləmişlər. Onlara məlumat verilmişdir ki, Azərbaycan və Ermənistan Kommunist Partiyalarının MK-ları vəziyyətin inkişafını diqqətlə izləyir, asayışı və vətəndaşların təhlükəsizliyini təmin etmək üçün tədbirlər görürlər.

Azərinformun müxbiri xəbər verir ki, Ermənistan KP MK-nın birinci katibi K.S.Dəmirçyan yerli televiziya ilə çıxışında demişdir: Ermənistan KP MK bürosu şəhər və rayon partiya komitələrinə, şəhər və rayon kənd Sovetlərinin icraiyyə komitələrinə, həmkarlar ittifaqı və komsomol təşkilatlarına şəxsən onların rəhbərlərinə bir vəzifə olaraq tapşırılmışdır: əllərindən gələni etsinlər ki, azərbaycanlı əhali arasında narahatçılıq üçün heç bir əsas olmasın. Adamların ehtiyaclarına diqqətlə yanaşmayanlardan bir çox ciddi məsuliyyət tələb edilmək üçün partiya orqanları tərəfindən nəzarət qoyulmuşdur.

Bu istiqamətdə tədbirlər görülür, izahat işi aparılır, Azərbaycana yığılıb getmiş adamlara doğma yerlərə qayıtdıqdan sonra yardım göstərilir. Qafan rayonunun milliyyətcə azərbaycanlı olan sakinlərinin bir qismi evinə qayıtdıqdan sonra yəqin etmişdir ki, vəziyyət normal hala düşür. İndi onların ailələri də daimi yaşayış yerlərinə qayıdırlar.

Bizim yolumuz xalqların əsil qardaşlığı və birliyi yoludur

Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində yaranmış vəziyyətlə əlaqədar son günlər redaksiyamıza çoxlu məktublar və rəylər daxil olur. Zəhmətkeşlər Sov. İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçov yoldaşın Azərbaycan və Ermənistan zəhmətkeşlərinə, xalqlarına Müraciətini dərin minnətdarlıq hissi ilə qarşıladıklarını bildirirlər.

Əfsus ki, bəzi yaramaz ünsürlərin millətçilik təbliğatına uyanlar şəhərimizdə də olmuşdur. Onların xuliqanlıığı, qarətçiliyi, digər yol verilməz hərəkətləri şəhərimizə ziyan vurmuş, əmək kollektivlərinin normal fəaliyyətini müəyyən müddət pozmuşdur. Yalnız çox böyük qüvvə sərf etmək və təsirli tədbirlər görmək hesabına şəhərimizin əmək ahəngi bərpa olunur.

İndi sumqayıtlıların yekdil fikri belədir: bütün partiya, bütün ölkə, bütün qardaş xalqlar qarşısında yüksək məsuliyyət dərk etmək, respublikamızın, habelə şəhərimizin şərəfini qorumaq hər birimizin müqəddəs borcu olmalı, təxirəsalınmaz vəzifəsinə çevrilməlidir. Cinayətkarlar barəsində isə ciddi cəza tədbirləri görülməlidir.

“Sosialist Sumqayıtı”, 03 mart 1988

Şəhərdə normal həyat şəraiti bərpa olunur

Neçə gündür ki, dostluğun, qardaşlığın, beynəlmiləçiliyin əsil ünvanlarından biri olan Sumqayıtda gərgin vəziyyət yaranmışdır. Bir qrup cinayətkar ünsür Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında baş verən hadisələri bəhanə edərək şəhərimizdə şuluqluq salmış, onun ahəngdar həyatını pozmağa cəhd etmiş, quldurluq hallarına yol vermişdir.

Bu xoşagəlməz vəziyyət şəhərimizin bütün namuslu adamlarını hiddətləndirmişdir. Onlar redaksiyaya aramsız olaraq zəng edərək xuliqanlıq hərəkətləri ilə adamların həyatını təhlükədə qoyan bu cinayətkar avanturislərə ən ağır cəza verilməsini tələb edirlər. Eyni zamanda partiyamızın Dağlıq Qarabağ hadisələrinə verdiyi prinsipial qiyməti, Sov. İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçovun Azərbaycan və Ermənistan zəhmətkeşlərinə, xalqlarına müraciətini böyük razılıq hissi ilə, vətəndaşlıq qeyrəti ilə qarşıladıklarını bildirirlər.

Onu da xatırladaq ki, sumqayıtlılar bu günlərdə daha həvəslə çalışır, şəhərimizin ahəngdar həyatının pozulmaması üçün əzmkarlıq nümunəsi göstərilər. Bütün xidmət idarələri əhalinin tələbatını tam dolğunluğu ilə ödəyir. Belə xidmət sahələrindən bir neçəsinin başçısı 3-61-02 nömrəli telefona zəng vuraraq öz ürək sözlərini bildirmişlər.

Y.MƏMMƏDOV- *çörək-qənnadı kombinatının direktoru:*

- Kombinatımızın zəhmət adamları son günlər əhalini bol və keyfiyyətli çörəklə təmin etmək üçün ikiqat qüvvə ilə işləyir, bir an olsun belə boşdayanmaya yol vermirlər. İndi hər bir sexdə, briqadada, növbədə gərgin əmək mübarizəsi gedir. Onlar istehsal prosesini sabit idarə etməklə yanaşı iki qardaş xalqın tarixi sınaqlardan çıxmış dostluğuna nifaq salmaq istəyən bir qrup ekstremisti lənətləyirlər.

Kombinatımızın zəhmət adamlarının qələbə əzmi ilə işlədiklərini konkret bir misalla göstərmək istəyirəm. Ötən bir sutka ərzində zavodlarımızda 93 ton 100 kiloqram çörək bişirilmişdir ki, bu da adi günlərdən 15 ton çoxdur. Biz indi ticarət təşkilatlarına, xəstəxanalara, ictimai iaşə obyektlərinə çörəyi bütün sutka ərzində daşıyıq. Çalışırıq ki, heç bir obyektə fasiləyə yol verilməsin.

M. İMAMƏLİYEV- *süd kombinatı ilk partiya təşkilatlarının katibi:*

- Sumqayıt hadisələri bizim müəssisəmizin zəhmət adamlarını da ciddi narahat etmişdir. Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında baş verən hadisələri bəhanə edərək quldurluq göstərən şəxslərin tutulub ifşa edilməsini eşidəndə hamımız sevindik. Mən bütün əməkçilərimizin arzusunu ifadə edərək deyirəm ki, onlar öz layiqli cəzalarını almalıdırlar.

Bu çaşqınlıq günlərində sumqayıtlıların süd məhsullarına tələbatı daha da artmışdır. Xüsusilə paketə doldurulmuş südün alıcıları daha çoxdur. İndi hər gün sumqayıtlıların süfrələri üçün 75 ton süd və süd məhsulları hazırlayır, ticarət təşkilatlarına göndəririk. İşin ahəngi bir an olsun belə pozulmur. Əməkçilərimiz əsil vətəndaşlıq qeyrəti göstərilər. Satış şöbəsi əməkdaşlarının işi isə daha da çoxalmışdır. Onlar yerlərdə olur, məhsulların paylanması vəziyyətini öyrənir və bu işi qaydaya salırlar.

Ş. MƏCİDOV- *ərzaq ticarəti idarəsinin direktor müavini:*

- Mən Böyük Vətən müharibəsinin çətin döyüş günlərində beynəlmiləl bir ailədə birləşən sovet əsgərlərinin mübarizliyinin şahidi olmuşam. Ən çətin anda rusları, ukraynalıları, erməniləri və digər qardaş xalqların nümayəndələrini yanımda görmüşəm. İndi bir qrup ekstremistin çirkin niyyətinə uyub şəhərimizdə çaşqınlıq salındığını görəndə təəccüb məni götürür. Belələrinə qarşı öz adımdan, bütün ticarətçilərimiz adından deyirəm: Siz öz xuliqanlıq və soyğunçuluq hərəkətlərinizlə ən böyük nifrətə layiqsiniz.

Onu da deyim ki, şəhərimizin bütün mağazaları lazımi iş qaydası ilə fəaliyyət göstərir. Çalışırıq ki, bütün ticarət obyektlərimiz çox işlənən ərzaq məhsulları ilə fasiləsiz olaraq təchiz olunsun. Biz hər gün

Bakıdan on tonlarla məhsul gətirib mağazalara paylayırıq. Heç bir narazılıq, çətinlik yoxdur və olmayacaqdır.

M. ÖMƏROV- *şəhər rabitə qovşağının rəisi:*

- Qarşıdan 8 Mart gəlir. Bütün rabitə işçilərimiz öz yerlərindədir. Onlar hər gün sumqayıtlıların ölkəmizin müxtəlif ünvanlarına göndərdikləri sifarişləri, teleqramları, bağlamaları qəbul edirlər. İşçilərimiz hər bir sifarişə vaxtında və yüksək səviyyədə əməl etməyə səy göstərirlər.

Fürsətdən istifadə edib kollektivimiz adından demək istəyirəm: bizim şəhərimiz həmişə özünün dostluq ənənələri ilə tanınıb. Gəlin, bu dostluğu qoruyaq, yalan şayiələrə, uydurmalara inanmayaq. Biz onu da bilirik ki, insani simasını itirərək şəhərimizdə şuluqluq salanlar lazımınca cəzalandırılacaqlar.

“Sosialist Sumqayıtı”, 03 mart 1988

Dostluğumuzu qoruyacağıq

Hər şey bizdən asılıdır

Belə bir misal var: “ Bir dəli quyuya daş atdı, min ağıllı yığılıb onu çıxarda bilmədi”.

Mən bu misalı təsadüfən çəkmirəm, heç kimə gizli deyildir ki, bir neçə gündür şəhərimizdə gərgin vəziyyət yaranmış, biz sakinlər dərin həyəcan içində qalmışıq. İndi hamı öz-özünə elə bir sual verir: məgər bu çaşğınlığa səbəb varmı? Gəldiyimiz ümumi nəticə belədir: Xeyr! Dağlıq Qarabağ ətrafındakı hadisələri bəhanə edərək şəhərimizdə çaxnaşma salmaq istəyən bir qrup ekstremistin şayiələrinə inananlar tapılıb, onlara qoşularaq xuliqanlıq, qarətçilik və digər cinayət hadisələri törədənlər olub.

Quldurluq edən, şəhər əhalisinin asayişini pozanlar arasında sumqayıtlı gənclərin olduğunu biləndə dərin təəssüf hissi keçirdim. Bunun üçün valideynlər də məsuliyyət daşımalı, öz vicdanları qarşısında cavab verməlidirlər.

Biz ata – analar, yaşlı nəslin nümayəndələri ilə əl-ələ verərək çətinliklərdən mərdanə çıxmışıq. Yadıma Böyük Vətən müharibəsinin qanlı-qadalı illəri düşür. Cəbhədə xəstələnmişdim. Silah dostum Giorgi Şirinyan bir an da olsun məni gözdən qoymurdu. Elə çətin bir anda isti adyalı özünə yük edərək tez-tez mənim üstümə örtür, soyuqdan qoruyurdu. Elə an olub ki, onunla tikəmizi yarı bölmüşük. Məgər belə bir dostluğu pozmaq mı olar?

Müxləlif millətlərin mehriban bir ailə kimi yaşadığı bu gözəl şəhərimizin şanlı beynəlmiləl ənənəsinə ləkə vuran cinayətkarlar məsuliyyətdən yaxa qurtarmayacaqlar. Biz əminik ki, onlar barədə ən ciddi cəza tədbiri görülməkdir.

Həsən Həsənov
“Sosialist Sumqayıtı”, 03 mart 1988

Əl-ələ, ürək-ürəyə

Dostluq böyük nemətdir. Onu əl-ələ, ürək-ürəyə verib qorumalıyıq. Sumqayıtda baş verən xuliqanlıq hərəkətləri bir də ona görə ayaq açma bilməmişdir ki, bəzi sakinlər mətinlik, mübarizlik göstərə bilməmişlər. İnsani sifətlərini itirmiş üzdənirəq “millət dostları” əslində özlərini bizim hamımıza - bütün sumqayıtlılara qarşı qoymuşdur. Belələrinə qarşı birlikdə və qəti mübarizə aparmaq hər birimizin vətəndaşlıq, beynəlmiləçilik borcumuzdur.

Xuliqanlıq hərəkətlərini eşidən kimi bizim məhəllənin sakinlərinin qərarı qəti oldu: bu həyasız hərəkətin qarşısını almalıyıq. Erməni ailələrini öz mənzillərimizə dəvət etdik. Necə deyərlər, evimizin, məhəlləmizin keşiyində dayandıq. Təhlükəli anlarda hökumət nümayəndələrinə müraciət etməzdən əvvəl özümüz fəaliyyətə başladıq. Xuliqanların yolunu kəsdik. Onları məhəlləyə yaxın düşməyə qoymadıq. İndi düşünürük ki, digər məhəllələr də, mikrorayonlar da belə etsəydilər, bəzi xoşagəlməz hadisələr baş verməzdi. Bu məktubu yazmaqla bütün sumqayıtlılara müraciət edirik: öz dostluğumuzu, qonşuluğumuzu, mehriban ünsiyyəti özümüz qazanmışıq, özümüz də qorumalıyıq.

**İ.Əsədov, E.Babayev, A.Quliyev,
M.Şirinov, D.Abişov, R.Rəsulov və
başqaları**
“Sosialist Sumqayıtı”, 03 mart 1988

Sumqayıtda vəziyyətə dair

Xəbər verildiyi kimi fevralın 28- də Sumqayıtda bir dəstə xuliqan şuluqluq salmışdı. Dağlıq Qarabağda və Ermənistanda hadisələr ətrafında fitnəkar şayiələrin, təhrikçi söz-söhbətlərin təsiri altına düşmüş səbatsız, yetkin olmayan adamlar qeyri-hüquqi hərəkətlərə cəlb olunmuşdular. Qeyri-şüuri azğınlıq və emosiyalar şəraitindən istifadə edən cinayətkar ünsürlər quldurluq hərəkətləri törətmişlər. Fəciəli hadisələr baş vermişdir, tələfat vardır. Partiya, sovet, hüquq mühafizə orqanları vəziyyəti normal hala salmaq üçün qəti tədbirlər görmüşlər. Cinayətkar hərəkətlərdə ifşa olunmuş şəxslər hüquq mühafizə orqanları tərəfindən yaxalanmışlar.

Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri H. N. Seyidov başda olmaqla hökumət komissiyası yaradılmışdır. Şəhər xidmət bölmələrinin fasiləsiz işinin təmin edilməsi, yaşayış binalarının və ictimai binaların təmiri ilə, ictimai asayişin qorunması ilə əlaqədar bütün məsələlər həll edilir. Zərər çəkənlərə lazımi yardım göstərilir. Vətəndaşların xahişlərinə və müraciətlərinə baxılır, bunlarla əlaqədar operativ sürətdə tədbirlər görülür.

Şəhər zəhmətkeşləri təmkinlik göstərir, kollektivlərdə beynəlmiləçilik şəraitini möhkəmləndirirlər. Əmək ahəngi bir an da olsa pozulmamışdır. Sənaye, nəqliyyat, ticarət, ictimai-iaşə, məişət xidməti müəssisələri və başqa müəssisələr lazımi rejimdə işləyir, məktəblərdə məşğələlər davam edir.

Sov. İKP MK Siyasi Bürosu üzvlüyünə namizəd, SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyəti sədrinin birinci müavini P. N. Demişev və Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi K. M. Bağırov Sumqayıt zəhmətkeşləri ilə görüşmüş, şəhər həyatının əsas məsələləri, ictimai asayişin təmin edilməsi, cəmiyyətə zidd təzahürlərin təhqiqi üçün görülən tədbirlər ilə maraqlanmışlar.

SSRİ Prokurorluğunun istintaq qrupu cinayətlərin təhqiq olunması və cinayətlərdə əli olan şəxslərin məsuliyyətə cəlb edilməsi üçün tədbirlər görür.

“Sosialist Sumqayıtı”, 03 mart 1988

İlham və qüdrət mənbəyi

İnsan dostla güclüdür deyirlər. Xalqlar, millətlər də belədir. Böyük və geniş Vətənimizi – doğma Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqını belə yenilməz və qüdrətli edən də xalqların birliyi və dostluğudur. İndi xalqlarımızın dostluq və beynəlmiləçilik əlaqələri daha geniş qol-budaq atır, möhkəmlənir. Sovet İttifaqının bütün xalqlarının və millətlərinin övladları beynəlmiləçilik bayrağını uca tutur, dostluğu, qardaşlığı yüksək qiymətləndirirlər.

Mən fəxr edirəm ki, bir neçə il əvvəl Əfqanıstanda beynəlmiləçilik borcumu ləyaqətlə yerinə yetirmişəm. Rusiyadan Ukraynadan, Ermənistandan, Gürcüstandan və ölkəmizin digər güşələrindən gəlmiş gənclərlə birlikdə öz azadlıq və istiqlaliyyətini qoruyan əfqanlara dostluq, qardaşlıq köməyi etmişik. İndi şəhərimizdə baş verən xoşagəlməz hadisələri eşidəndə bir daha o günləri xatırladım. Müxtəlif xalqların övladlarının eyni amal və məqsəd uğrunda necə qətiyyətlə mübarizə apardıqlarını yada saldım. Lazım gələndə öz canını belə əsirgəməməkdən çəkinməyən yaşıdlarım gözümün önündə dayandı. Onların hünərinə alqış dedim.

Bu barədə söhbət açmağım səbəbsiz deyil. Eşitdiyimə görə Sumqayıtda qarışıqlıq salan, xuliqanlıq və soyğunçuluq edən, insani sifətlərini itirmiş cinayətkarlar dəstəsinin üzvləri təxminən bizim Əfqanıstanda beynəlmiləçilik borcumuzu yerinə yetirdiyimiz yaşdadırlar. Bu hadisəni eşidəndən özümə gələ bilmirəm. Necə olub ki, bir qrup xuliqan gənclik və dostluq şəhəri olan Sumqayıtda əl-qol açıb, bəzi səbatsız gəncləri pis niyyətlərinə cəlb edə biliblər? Bu ədavət toxumunu onların ürəyinə kim səpib? Bu nifrətə, qəzəbə layiq çürük ideyanı onların başına kim yeridib? Axı, bizim xalqımız zəngin beynəlmiləçilik ənənələri ilə həmişə fəxr etmişdir. Erməni və Azərbaycan xalqlarının dostluğu əsrlərin sınağından çıxmışdır. İndi elə bir azərbaycanlı ailəsi tapmaq olmaz ki, erməni ailələri ilə dostluq etməsin. Hətta buna dostluq yox, doğmalıq, qardaşlıq demək lazımdır. Biz qaynayıb qarışmışıq. Qohum olmuşuq, qız verib, qız almışuq. Həyatımız, taleyimiz, arzularımız bir olub. Bir-birimizin xeyrinə, şərinə yaramışuq. Sov. İKP MK-nın Baş katibi M. S. Qorbaçov yoldaş necə də doğru deyib: “Bizim tariximiz ümumdür, böyük çətinliklər, dərdlər və itkilər yolu keçmişik”.

Bu o deməkdir ki, bizim xoş günümüz, firavan həyatımız da birdir, həmişə də bir olacaqdır. Onu ayırmaq, ürəyi bədəndən ayırmaq kimi bir şeydir. Biz sovet xalqları birlikdə mövcuduq, birlikdə varıq, birlikdə qüdrətli və yenilməzlik. Biz sovet xalqları dostluqla fəxr edirik. Lenin milli siyasətinin təntənəsi ilə iftixar hissi keçiririk.

Bu sətirləri yazarkən Əfqanıstanda olduğum günlərin daha bir xatirəsi yadıma düşdü. Qaz yataqlarının birinin keşiyində dayanmışdıq. Mənə bir əfqan gənci yaxınlaşdı. Sən demə o, Azərbaycan neft və kimya institutunun məzunu imiş. Diplom təcrübəsini bizim doğma Sumqayıtda keçiribmiş. Mahmud Sovet Azərbaycanında gördüklərindən, dostluq və beynəlmiləçilikdən ağız dolusu danışdı. Sovet İttifaqının Əfqanıstana köməkliyini minnətdarlıq hissi ilə qeyd etdi. Onu ən çox sevindirən Bakıda, Sumqayıtda onlarla millət və xalqın nümayəndələrinin qardaşlıq ailəsində necə xoşbəxt yaşamaları idi. O, elə-belə də dedi: bax əsil azadlıq, əsil xalqlar dostluğu, əsil hüquq bərabərliyi budur.

Əfqanıstanlı gəncin böyük həvəslə əsil azadlıq və səadət adlandırdığı dostluğu öz əllərimizlə qorumalıyıq. Dostluq hər bir sovet adamının ilham və qüdrət mənbəyidir. Onu qorumaq hər birimizin vətəndaşlıq borcu, vətəndaşlıq ləyaqətimiz olmalıdır.

Sahib Fərzəliyev
“Sosialist Sumqayıtı”, 05 mart 1988

Gəlin həqiqi beynəlmiləlçi hərəkət edək

Dağlıq Qarabağ hadisələri hamı kimi məni də sarsıdıb. Bir qrup ekstremist ünsürün ikrah hissi doğuran yaramaz hərəkətindən həyəcanlanmaya bilmirsən. Bu biabırçı abihavanın şəhərimizə çatması adamı daha çox təəssüfləndirir.

Sumqayıt hadisələri, sözün əsl mənasında, ürək ağrıdır. Axı, şəhərimizin gəncləri humanist ideyaların həmişə carçısı olmuş, beynəlmiləl borca sədaqət nümunəsi göstərmişlər. Burada dostluq, qardaşlıq münasibətləri dərin kök salıb. Elə şöhrətli dillər əzbəri olan şəhərimiz də gənclərimizin böyük hünərinin, yüksək vətənpərvərliyinin bəhrəsidir.

Sumqayıt vətəndaşı kimi məni narahat edən də bəzi gənclərimizin xuliqan üsürlərin uydurmalarına inanmalarıdır. Biz gənclər qardaş xalqların və millətlərin nümayəndələri ilə əl-ələ verib şəhərimizin daha da çiçəklənməsinə çalışmalıyıq. Xuliqanlıq hərəkətlərinə heç cür haqq qazandırmaq olmaz. Bu gözəl şəhəri özümüz salmışıq, onun tərəqqisinə də özümüz çalışmalıyıq.

Dağlıq Qarabağ hadisələri haqlı olaraq partiya və hökumətimiz tərəfindən pislənilmiş, onların səmərəli və gərgin fəaliyyəti nəticəsində şəhərimizin də əmək həyatı normal vəziyyətə salınmışdır. Sosialist beynəlmiləlçiliyinin gücü, xalqlar arasındakı sarsılmaz dostluğa inam, partiya və vətən qarşısındakı məsuliyyət hissimiz müsbət nəticə vermişdir. Başqa cür ola da bilməzdi. Çünki yenidənqurma şəraitində partiya və xalqın ali məqsədi cəmiyyətimizin qlobal məsələlərini, ölkənin tərəqqisini, bütün vətəndaşların xoş güzəranını təmin etməkdir, bütün xalqların mehriban ailədə birləşməsinə nail olmaqdır.

M.S. Qorbaçov yoldaşın iki dost xalqa Müraciətindəki fikirlər, dəyərli məsləhətlər hamımızın həyat amalı, xoş arzular amalı olmalıdır. Partiya bizə təkmil və xoş diləklər carçısı olmağı arzulayır. Gəlin, əsl beynəlmiləlçilik nümunəsi göstərək, birliyimizə xələl gəlməsinə yol verməyək.

Tahir Sərdarov
“Sosialist Sumqayıtı”, 05 mart 1988

İnsanlıq borcu

Hörmətli redaksiya, mənə bu məktubu yazmağa vadar edən Sumqayıtda baş verən xoşagəlməz hadisələr oldu. Mən özüm ağac emalı zavodunda işləyirəm. İş yoldaşlarımdan bir çoxu milliyətçə ermənidir. Ona görə onların taleləri üçün son dərəcə narahat oldum... Xuliqanların, soyğunçuların cövlan etdikləri günlərdə mən öz erməni dostlarımı – iş yoldaşlarımı axtardım, onlara baş çəkdim. Əksəriyyətinin evləri salamatdır. Əslində xuliqanlar qarətçilər bütün millətlərin nümayəndələrinə düşməni kəsilməşdilər.

14-cü məhəllənin cavanlarının hərəkəti təqdirə layiqdir. Müxtəlif millətlərdən olan bu gənclər əlbir olub həyətdə keşik çəkmiş, azğınları evlərə buraxmamışlar.

Biz öz həyatimizi erməni dostlarımızı göz bəbəyi kimi qorumuşuq. Bununla demək istəyirəm ki, əgər başqa məhəllə və mikrorayonlardakı cavanlar da əlbir hərəkət etsəydilər, şübhəsiz, azğınların qarşısına vaxtında sədd çəkmək olardı.

Mən bir sumqayıtlı kimi, tələb edirəm ki, cinayətkar hərəkətlərinə görə xuliqanlar, şuluqluq salanlar ən ciddi sürətdə cəzalandırılsınlar.

Əhməd Hacıyev
“Sosialist Sumqayıtı”, 05 mart 1988

SİTA

Sumqayıtda vəziyyət

Xəbər verildiyi kimi, fevralın 8-də Sumqayıtda bir dəstə xuliqan şuluqluq salmışdı. Dağlıq Qarabağ və Ermənistanda hadisələr ətrafında fitnəkar şayiələrin təsiri altına düşmüş səbatsız, yetkin olmayan adamlar qeyri-hüquqi hərəkətlərə cəlb olunmuşdular. Cinayətkar ünsürlər zorakılıq hərəkətləri və talanlar törətmişlər. Onlar 31 adam öldürmüşlər. Həlak olanlar arasında müxtəlif millətlərdən olan adamlar, qocalar və qadınlar vardır.

Vəziyyəti normal hala salmaq üçün qəti tədbirlər görülmüşdür. Cinayətlərdə müqəssir olanlar həbsə alınmışlar və sovet qanunlarına ciddi surətdə uyğun olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb ediləblər.

Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri H.N.Seyidov başda olmaqla hökumət konissiyası yaradılmışdır. Şəhər xidmət bölmələrinin fasiləsiz işinin təmin edilməsi, ictimai asayişin qorunması ilə əlaqədar bütün məsələlər həll edilir. Zərər çəkənlərə lazımi yardım göstərilir. Vətəndaşların xahişlərinə və müraciətlərinə baxılır, bunlarla əlaqədar operativ tədbirlər görülür.

Şəhər zəhmətkeşləri təmkinlik göstərir, beynəlmiləçilik hisslərini nümayiş etdirirlər. Əmək ahəngi pozulmamışdır. Sənaye, nəqliyyat, ticarət, ictimai-iaşə, məişət xidməti müəssisələri və başqa müəssisələr lazımi rejimdə işləyirlər, məktəblərdə məşqələlər davam edir.

“Sosialist Sumqayıtı”, 08 mart 1988

Qəti tədbirlər görülür

Xəbər verildiyi kimi, fevralın 28-də Sumqayıtda bir qrup xuliqan şuluqluq salmışdır. Onlar hüquq mühafizə orqanları tərəfindən yaxalanmışlar. Əməkdaşımız başlanmış istintaq işi barədə oxucularımıza məlumat verməyi şəhərin prokuroru, baş ədliyyə müşaviri İ.Qayıbovdan xahiş etmişdir. O demişdir:

-Bir qrup xuliqan ünsürlərin saldıği kütləvi pozğuntularda xeyli gənc iştirak etmişdir. Cinayətkar hərəkatlərə görə yaxalanmış şəxslərin tərkibinin təhlili göstərir ki, onların böyük əksəriyyəti Dağlıq Qarabağ və Ermənistan ətrafında baş vermiş hadisələrlə bağlı fitnəkar şayiələrin, təhrikçi söz-söhbətin təsiri altına düşmüş, qeyri-şüurlu azğınlıq və emosiyalar şəraitindən istifadə edən cinayətkar ünsürlərin quldurluq hərəkatlərinin iştirakçısına çevrilmiş yetkin olmayan gənc adamlardır. Milli tərkibi müxtəlifdir.

SSRİ Prokurorluğunun briqadası yerli inzibati orqanlarla sıxı şəraitdə yaxalanmış bir neçə yüz şəxsin şəhərdə cinayətkar hərəkatlər zamanı baş vermiş ölüm, zorakılıq və oğurluq hallarında iştirakını müəyyənləşdirmək məqsədilə istintaq aparır.

Məlum olmuşdur ki, özünün insani simasını itirmiş xuliqanlar arasında əvvəllər həbs zəsanı çəkmiş adamlar, tüfeyli həyat sürən şəxslər və digər cinayətkar elementlər vardır. Törətdikləri cinayət əməlləri üzrə artıq cinayət işi qaldırılmış və onlar həbs edilmişlər.

Bir çox sumqayıtlı şuluqluq salmışların ifşa olunmasında fəal iştirak edir, şəhər ictimaiyyəti və ilk növbədə çətin anlarda erməni ailələrini öz mənzillərində saxlayan, onlara lazımı yardım göstərən azərbaycanlı milliyyətinə məxsus sakinlər bu işdə inzibati orqanlara böyük kömək göstərirlər.

Cinayətkarlara təsirli cavab verilməsi, müxtəlif millətlərdən olan sumqayıtlıların öz qonşularını, qohumlarının, tanış erməniləri darda qoymayıb birgə çıxmış etmələri, azğınların yolunu kəsmələri kimi çoxlu faktlar vardır.

Erməni milliyyətinə məxsus şəxslər arasında itkin düşənlərin axtarışı aparılarkən məlum olmuşdur ki, onların bir çoxu azərbaycanlı ailələrin mənzillərində sığınacaq tapmış, bəziləri isə Bakı şəhərinə getmişdir. Bir çox, həm də cürbəcür şayiələri bununla əlaqələndirmək olar.

Tam məsuliyyətlə deyə bilərəm ki, bu şayiələrin heç bir real əsası yoxdur, onların hamısı bir para sadələvh adamların yaydığı uydurmalarıdır. Cinayətkar elementlərin əli ilə adam öldürülmüşdür. Hələk olanlar arasında müxtəlif millətlərdən olan adamlar, qocalar və qadınlar vardır. Həmçinin qeyd etmək istəyirəm ki, sumqayıtlıların həyatının təhlükəsizliyinin təmin olunması məqsədilə görülən hər cür tədbir qanunidir və bir məqsədə xidmət edir: şəhərdə sakitlik bərpa olunsun, həyat şəraiti normal qaydaya düşsün. Son vaxtlar şəhərdə vəziyyət normaldır, əmək ahəngi pozulmamışdır. Sənaye, nəqliyyat, ticarət, ictimai iaşə, məişət xidməti müəssisələri lazımı ritmdə işləyirlər, məktəblərdə məşğələlər davam edir. Bir dənə də olsun cinayət faktı qeydə alınmamışdır.

Sumqayıtda baş vermiş vəziyyət sübut edir ki, uşaqlarını evdə saxlamaq əvəzinə küçəyə buraxan ata-analar, demək olar ki, öz valideynlik borclarını tamamilə unutmuşlar. Təsədüfi deyil ki, azyaşlı uşaqların bəzilərinin cibindən hətta bıçaq çıxmışdır. Valideyn tərbiyəsindən kənar qalan yeniyetmə uşaqlar arasında bu cür hallara daha çox təsadüf edilmişdir. Daha doğrusu, ata-ana tərbiyəsi görməyənlər, qeyri-qanuni doğulanlar da bu qarışıqlığın yaranmasında az fərqlənməmişlər.

Açığımı deyim ki, ilk gündən başlayaraq cinayətkar hərəkatlərlə məşğul olan bütün adamlar barədə məlumatımız var və bu cür adamların hamısı ifşa olunacaqdır. Bir nəfər də olsun belə naqis, qudurğan, kütbeyin, qarayaxan və adbatıran məsuliyyətdən kənar qala bilməyəcəkdir.

Sumqayıt beynəlmiləl şəhərdir. 40 ilə yaxındır ki, Azərbaycanlılar, ruslar, ermənilər və digər millətlərin nümayəndələri bu gözəl şəhərin tərəqqisində fəal iştirak edirlər. Onlar əl-ələ verərək bu böyük sənaye mərkəzinin qurulmasında və inkişafında sonsuz əmək sərf etmişlər.

Açığımı deyim ki, haqqında danışdığımız pozğuntuluq hadisələrinin baş verməsində fəhlə yataxanalarında yaşayan, texniki peşə məktəblərində təhsil alan yeniyetmə və gənclərin də rolu az

olmamışdır. Bu da yaşayış yerlərində və təhsil ocaqlarında nizam-intizamın və təlim-tərbiyə işinin başlıbaşına buraxılmasının nəticəsidir.

Şəhərdə pozuntuluq salmış xuliqan üsürlər törətdikləri cinayət üçün cavab verməlidirlər. Qeyri-qanuni hərəkətləri ilə, zəhmət adamlarının rahatlığını pozan, insan həyatına qəsd edən, zorakılıq və talançılıq əməllərinə yol verən hər bir cinayətkar öz layiqli cəzasına çatmalıdır. Bu məqsədlə təcili və təsirli tədbirlər görülür. Cinayətkarların hamısının ifşa edilib məsuliyyətə cəlb olunmasında SSRİ Prokurorluğu briqadasına, şəhərin inzibati orqanlarına yaxından kömək etmək hər bir sumqayıtlının vətəndaşlıq borcu olmalıdır. Fevralın 28-də şəhərdə baş vermiş şuluqluqla bağlı faktlar barədə 3-20-33, 3-20-02, 4-10-33 nömrəli telefonlarla SSRİ Prokurorluğu briqadasına məlumat vermək olar.

“Sosialist Sumqayıtı”, 08 mart 1988

Bir ailənin üzvləriyik

Mən milliyətcə rusam. Uzun illərdir ki, taleyimi dostluq və gənclik şəhəri kimi tanınan Sumqayıtla bağlamışam. Burada xoşbəxtliyə, səadətə qovuşmuşam. Ömrün mənasını dərk etmişəm, sosialist beynəlmiləçiliyinin, xalqlar dostluğunun təntənəsinin şahidi olmuşam. Üç uşaq anası kimi sakitliyin, əmin-amanlığın, mehribanlığın nə demək olduğunu yaxşı bilirəm.

Son zamanlar Dağlıq Qarabağ ətrafında gedən xoşagəlməz söz-söhbətlər, iftira və böhtan dolu şayiələr bütün sadə əmək adamları kimi, mənə də, mənim müxtəlif millətlərdən olan iş yoldaşlarımı da hiddətləndirmişdir.

Bu günlərdə əmək kollektivlərinin beynəlmiləçiliyi uca tutmaları, öz iş yerlərində ikiqat səylə işləyib əmək ahəngini inamla davam etdirmələri göstərir ki, sumqayıtlılar həmişə olduğu kimi, yenə də dostluq, beynəlmiləçilik ənənələrinə sadıqdırlar. Onu hər cür iftiradan, böhtandan qorumağa qadirdilər.

Bizə yaxşı məlumdur: xuliqan elementlərin, təhrikçi şayiələrə uyan səbatsız adamların günahı üzündən şəhərimizə böyük maddi və mənəvi zərər dəymişdir. Bu, yüksəlişimizi, yenidənqurma yollarında qazandığımız nailiyyətləri gözə götürməyənlərin işidir. Mən deyərdim ki, xalqlar arasında ədavət salanlar yenidənqurmanın qatı düşmənləridir. Biz belələrinə beynəlmiləçiliyimizlə, fədakar əməyimizlə, XIX Ümumittifaq partiya konfransı şərəfinə qazanacağımız ən yüksək nailiyyətlərlə cavab verməliyik. Şəhər bizimdir. Onu biz qurmuşuq. Ona dəyən maddi və mənəvi zərəri də özümüz aradan qaldırmalıyıq. Əminəm ki, belə də olacaqdır. Lazım gəlsə işdən sonra da, istirahət günləri də işə çıxacaq, həm də ikiqat səylə işləyəcəyik. Bu, tək mənim fikrim deyil. Bütün sadə və fədakar əmək adamları belə düşünürlər.

R. İsgəndərova
“Sosialist Sumqayıtı”, 08 mart 1988

Şəhər partiya komitəsinin bürosunda

Azərbaycan KP Sumqayıt Şəhər Komitəsi bürosunun iclasında Dağlıq Qarabağ və Ermənistan hadisələri ətrafında fitnəkar şayiələrin, təhrikçi söz-söhbətlərin təsiri altına düşmüş səbatsız, yetkin olmayan adamlar, bir qrup xuliqan ünsür tərəfindən fevralın 28-də Sumqayıtda törədilmiş şuluqluq nəticəsində yaranmış şəraitin sağlamlaşdırılması üzrə şəhər partiya təşkilatlarının birinci dərəcəli vəzifələri geniş müzakirə olunmuşdur.

Şəhər partiya komitəsinin bürosu şəhərdə yaranmış gərgin vəziyyətin aradan qaldırılması ilə bağlı görülən işlər və bu istiqamətdə nəzərdə tutulmuş tədbirlər barədə sənaye müəssisələri, tikinti idarələri, ticarət və xidmət sahələri partiya təşkilatı katiblərinin, təsərrüfat rəhbərlərinin məlumatlarını dinləmişdir.

Qəbul edilmiş qərarla göstərilir ki, qeyri-şüari azğınlıq və emosiyalar şəraitindən istifadə edən cinayətkar ünsürlər quldurluq hərəkatları törətmişlər. Faciəli hadisələr baş vermişdir, tələfat vardır.

Lakin çətin günlərdə şəhər zəhmətkeşləri təmkinlik göstərmiş, kollektivlərdə beynəlmiləçilik şəraiti hökm sürmüş, müəssisələrdə, xidmət obyektlərində iş rejimi pozulmamış, məktəblərdə məşğələlər davam etmişdir. İctimai asayişin etibarlı formada qorunması, xidmət bölmələrində fasiləsiz işin təşkil olunması, yaşayış evlərinin və ictimai binaların təmiri, zərər çəkmiş ailələrə lazımi köməklik göstərilməsi ilə əlaqədar tədbirlər həyata keçirilmiş və keçirilməkdədir. Əmək kollektivlərinin yığıncaqlarında sumqayıtlılar baş vermiş şuluqluğu və xuliqan ünsürlərin hərəkatlarını qəzəblə pisləyir və əmin edirlər ki, yol verilmiş geriliyin əvəzini çıxmaq üçün var qüvvələrini sərf edəcəklər. Vəziyyətin normal hala salınması, şuluqluğun nəticələrinin aradan qaldırılması üçün görülən tədbirlər müəyyən səmərə verir. Kommunistlərin, bütün əmək adamlarının səy və bacarığını Sumqayıtda beynəlmiləl şəraitin daha da möhkəmləndirilməsinə, mənəvi-psixoloji iqlimin sağlamlaşdırılmasına yönəltmək, sənaye müəssisələrində, tikinti idarələrində, ticarət və xidmət obyektlərində işin səmərə və keyfiyyətinin artırılmasına nail olmaq lazımdır.

Şəhər partiya komitəsinin bürosu şəhərə dəymiş maddi zərərin ödənilməsi üçün yardım fondu yaratmaq, bu məqsədlə iki gün işləmək və əmək haqqını həmin fonda keçirmək barədə sumqayıtlıların təşəbbüsünü bəyənmişdir.

Partiya komitələrinə, ilk partiya təşkilatlarına təklif olunmuşdur ki, cinayətkar ünsürlər tərəfindən fevralın 28-də törədilmiş şuluqluğun səbəblərini, yaranmış gərginliyin aradan qaldırılıb, vəziyyətin normal hala salınması ilə əlaqədar, şəhərdə, əmək kollektivlərində, yaşayış yerlərində görülən tədbirlərin nəticələrini və bu istiqamətdə qarşıda duran vəzifələri partiya iclaslarında geniş müzakirə etsinlər.

Cinayətkar ünsürlər tərəfindən törədilmiş şuluqluğun nəticələrinin aradan qaldırılması, beynəlmiləl şəraitin bərpa olunması sahəsində şəhər partiya təşkilatının birinci dərəcəli vəzifələrinin yerinə yetirilməsi üzrə əməli tədbirlər təsdiq olunmuşdur.

Sov. İKP MK partiya-təşkilat şöbəsi müdirinin müavini Q.P.Xarçenko, Sov. İKP MK-nın məsul işçisi V.İ.Çuprinov büro iclasında çıxış etmişlər.

Mehriban ailədə

Sumqayıt, dostluq! Bu iki sözün birlikdə ifadəsi çox qürurla səslənir. Çünki bu şəhəri dost əllər, qardaş xalqlar yaratmışlar. Ona görə də bu şəhərin ünvanına “dostluq” sözü birinci yazılıb.

Şəhərin salnaməsini yaradan müxtəlif peşə sahiblərinin, müxtəlif millətlərdən olan adamların bir-birinə bağlılığı, ünsiyyəti, səmimiyyəti və mehribanlığı həm də bir binada yaşadıkları, nəfəs aldıkları yataqxanalarda da özünü göstərir.

Kimya sənayesi istehsalat birliyinin 2-ci mikrarayondakı 13 nömrəli yataqxanası. Burada həm subaylar, həm də ailəlilər yaşayırlar. Yüzlərlə sakinin yaşadığı bu yataqxana əsl beynəlmiləl bir ailədir. Burada azərbaycanlılar, ermənilər, ləzgilər, ruslar səmimi bir ailədə birləşmişlər. 8 – Mart Beynəlxalq Qadınlar günü ərəfəsində yataqxanada olduq. Burada qızlarla görüşdük. Onların son vaxtlar məişət şəraiti, işdən sonrakı istirahəti ilə maraqlandıq. Xoşagələm rəylər eşitdik. Burada hamı özünü doğma bir ailənin üzvü hesab edir. Qızlar yerbəyerdən dedilər ki, yataqxanamızda yaşayan müxtəlif millətlərin nümayəndələri arasında heç vaxt ayrı-seçkilik olmayıb. Son vaxtlar Dağlıq Qarabağda və şəhərimizdə baş vermiş xoşagəlməz hadisələr bu beynəlmiləl kollektivin üzvlərinə də pis təsir etmişdir.

Yataqxananın foyesində bir neçə qızla tanış olduq. İltimas Cəfərova, Pəri İsmayılova, İradə Babayeva. Zavoda işə tələsirdilər. Lakin bir neçə dəqiqəliyə onları saxlamalı olduq. 55- ci sexin 4-cü dərəcəli elektrik montyoru, şəhər Sovetinin deputatı İltimas Cəfərova dedi:

- Kirovabad şəhərindənəm. Qonşuluğumuzda ermənilər, ruslar və başqa millətlərin nümayəndələri yaşayırlar. Aramızda həmişə dostluq və mehriban qonşuluq münasibəti olub. Hətta bu münasibətlər qohumluğa da çevrilib. Əmimin həyat yoldaşı Tamara bibi milliyyətə ermənidir. Ailəmizdə, qohumluluğumuzda bu qadına hamımızın böyük hörməti və rəğbəti vardı.

Əmək fəaliyyətinə başladığım kollektivdə ilk hamim, məsləhətçim Qocanik Karapetyan olub. İşlədiyim kollektivdə bir neçə millətin nümayəndəsi çalışır. Onların hamısı çiyin-çiyinə işləyir, dostluq şəraitində qurub yaradırlar. Bizim dərdimiz də sevincimiz də, kədərimiz də birdir.

Pəri İsmayılova rəfiqəsinin fikrini tamamlayaraq deyir: Dostluq elə bir qüvvədir ki, onu heç nə sarsıda bilməz. Erməni və Azərbaycan xalqlarının dostluğu qərinələrdən keçib gəlir. Son günlərin hadisələri hər iki xalqın qardaşlıq və dostluğunu daha da möhkəmlətməlidir. Çünki bu çaxnaşmanı gözləri götürməyən bir qrup adamlar salıblar.

Qızlar daha sonra bayram qayğılarından, bu gün yataqxanada həyata keçiriləcək tədbirdən, “Qızlar” divar qəzetinin növbəti nömrəsinin bayrama həsr edilməsindən fərəhlə, sevinclə danışdılar.

Bizə isə onlara deməyə bir söz qalır: bayramınız mübarək, əziz qadınlar! Xoş günlərin, bayramların arzusunda, sorağında olun. Bir məqsəd, bir amal uğrunda çalışın. Dostluğunuz varsa, möhkəmdirsə, deməli hər şey yaxşıdır, rahatlıqdır, əmin-amanlıqdır.

R. Mirzəyev
“Sosialist Sumqayıtı”, 08 mart 1988

Sov.İKP MK-da müşavirə

Martın 9-da Sov.İKP MK-da keçirilən müşavirədə Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi K.M. Bağırov yoldaşın və Ermənistan KP MK-nın birinci katibi K.S.Dəmirçiyan yoldaşın Dağlıq Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar olaraq həmin respublikalarda yaranan vəziyyət haqqında məlumatları dinlənilmişdir.

Müşavirədə qeyd edildiyi kimi, göstərilən respublikalarda vəziyyət normal məcraya düşür, hərçənd çətinliklər hələ davam edir. Müəssisələr və məktəblər işləyir. Sənaye məhsulu istehsalında itkinin yeri doldurulur. İctimai asayişə əməl olunur. 1988-ci il fevralın 28-də Sumqayıt şəhərində törədilmiş cinayət işləri üzrə istintaq davam edir.

Sov.İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçovun Azərbaycan və Ermənistan zəhmətkeşlərinə, xalqlarına Müraciəti respublikaların əhalisi tərəfindən qızgın bəyənilmişdir. Fəhlələr, kolxozçular, tələbələr partiyamızın rəhbərinin belə bir bəyanatını son dərəcə vaxtında verilmiş bəyanat kimi qiymətləndirirlər ki, millətlərarası mürəkkəb məsələləri yalnız demokratik proses və qanunçuluq çərçivəsində, sovet xalqlarının beynəlmiləl sıx birliyinə zərər qədər də xələl gəlməsinə yol vermədən, xalqın taleyi ilə bağlı çox ciddi məsələləri hər hansı qeyri-şüuru hisslərin və emosiyaların ixtiyarına buraxmadan həll etmək olar.

M.S.Qorbaçov müşavirədə çıxış edib demişdir ki, indi başlıcası milli siyasətin Lenin prinsiplərini ardıcıl həyata keçirməkdən, Azərbaycan və erməni xalqlarının, Sovet Zaqafqaziyası, bütün ölkə xalqlarının dostluğunu möhkəmlətməkdən ibarətdir. Vəziyyətin hər hansı şəkildə kəskinləşməsi xalqlar dostluğu yolunda öz varlığının yetmiş ili ərzində ölkəmizin qazandığı böyük nailiyyətlərdən bizi geri ata bilər.

Siyasi Büronun qərarı ilə MK katibliyinə tapşırıq verilmişdir ki, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində yığılıb qalmış problemlərin, onun ətrafında millətlərarası münasibətlərin kəskinləşməsi səbəblərinin dərinədən və hərtərəfli öyrənilməsini, müvafiq təkliflərin işlənilib hazırlanmasını təşkil etsin və təklifləri hazır olduqca Sov.İKP MK-nın və SSRİ hökumətinin müzakirəsinə versin.

Eyni zamanda Azərbaycan və Ermənistan kommunist partiyalarının mərkəzi komitələrinə tövsiyə edilmişdir ki, zəhmətkeşlərin beynəlmiləl tərbiyəsini yaxşılaşdırmaq üçün uzunmüddətli tədbirlər kompleksi hazırlasınlar, bu respublikaların qarşılıqlı münasibətlərinin sosial-iqtisadi, məişət, elmi, mədəni, dil və digər sahələrinə aid operativ məsələləri beynəlmiləçiliyin Lenin prinsipləri əsasında birlikdə həll etsinlər.

M.S.Qorbaçov müşavirəyə yekun vurarkən bir daha qeyd etmişdir ki, bu gün yenidənqurma məsələlərinin heç biri milli münasibətlərə onun təsiri nəzərə alınmadan həll edilə bilməz, yenidənqurmanın irəliləyişi bütün zəhmətkeşlərin, Sovet İttifaqındakı bütün millətlərin nümayəndələrinin əlbir, gərgin və həmrəy iş görməsini tələb edir.

Müşavirədə məsələlərin müzakirəsində A.A.Qromıko, Y.K.Liqaçov, N.İ.Rijkov, A.N.Yakovlev, P.N.Demiçev, V.İ.Dolgix, G.P.Razumovski, A.İ.Lukyanov yoldaşlar, habelə Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin sədri H.N.Seyidov, Ermənistan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin sədri Q.M.Voskanyan və Ermənistan SSR Nazirlər Sovetinin sədri F.T.Sarkisyan çıxış etmişlər.

“Sosialist Sumqayıtı”, 12 mart 1988

Beynəlmiləl sıx birlik naminə

Bu günlərdə Sov.İKP MK-da keçirilən müşavirədə Dağlıq Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar olaraq Azərbaycan və Ermənistan respublikalarında yaranan vəziyyət haqqında məlumatlar dinlənmişdir. Müşavirədə qeyd edilmişdir ki, hər iki respublikada vəziyyət normal məcraya düşür. Həmçinin göstərilmişdir ki, indi başlıca vəzifə milli siyasətin Lenin prinsiplərini ardıcıl həyata keçirməkdən, Azərbaycan və erməni xalqlarının, Sovet Zaqafqaziyası, bütün ölkə xalqlarının dostluğunu möhkəmlətməkdən ibarətdir.

Azərbaycan KP Sumqayıt Şəhər Komitəsinin bürosu da Dağlıq Qarabağ və Ermənistan hadisələri ətrafında fitnəkar şayiələrin, təhrikçi söz-söhbətlərin təsiri altına düşmüş səbatsız, yetkin olmayan adamlar, bir qrup xuliqan ünsürlər tərəfindən fevralın 28-də Sumqayıtda törədilmiş şuluqluq nəticəsində yaranmış şəraitin sağlaşdırılması üzrə şəhər partiya təşkilatının birinci dərəcəli vəzifələrini müəyyən etmişdir. İndi şəhər partiya komitəsi bürosunun qərarı ilə keçirilən partiya yığıncaqlarında fevralın 28-də törədilmiş şuluqluğun səbəbləri, yaranmış vəziyyətin normal hala salınması ilə əlaqədar görülməli konkret işlər müzakirə olunur.

Çıxış edən natiqlər Sumqayıtda baş vermiş şuluqluğu və xuliqan ünsürlərin hərəkətlərini qəzəblə pisləyir, yekdil surətdə belə bir rəy irəli sürürlər ki, ayrı-ayrı sahələrin işində yol verilmiş geriliyin əvəzini çıxmaq, xalqların birliyini, əmək kollektivlərində beynəlmiləl şəraiti daha da möhkəmlətmək, yenidənqurmanın səmərəsini hər vasitə ilə yüksəltmək üçün var qüvvələrini sərf edəcəklər.

Çingiz Süleymanzadə

“Sosialist Sumqayıtı”, 12 mart 1988

Kommunistlərin yekdil rəyi

Trestimizin partiya komitəsində kommunistlərin ümumi yığıncağı olmuşdur. Yığıncaq Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında baş verən hadisələrlə əlaqədar Sov.İKP MK-da keçirilmiş müşavirədə, habelə şəhər partiya komitəsi bürosunun qərarında qarşıya qoyulan vəzifələri müzakirə etmişdir.

Kommunistlər Sov.İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçov yoldaşın Azərbaycan və Ermənistan zəhmətkeşlərinə, xalqlarına müraciətini, müşavirədəki çıxışını yekdilliklə bəyəndiklərini bildirmişlər. Onlar bu xoşagəlməz hadisələr ətrafında fitnəkar şayiələrin, təhrikçi söz-söhbətlərin təsiri altına düşən səbatsız, yetkin olmayan adamlar, bir qrup xuliqan ünsür tərəfindən fevralın 28-də Sumqayıtda törədilmiş şuluqluğu kəskin pisləmişlər.

21 nömrəli tikinti briqadiri, Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı Z.Tağıyev, elektrik quraşdırma hissələri zavodunun direktoru V.Pauker, texniki komplektləşdirmə idarəsinin armaturçusu A.Şurova, 168 nömrəli mexanikləşdirilmiş səyyar dəstənin briqadiri K.Avetisyan, trest komsomol komitəsinin katibi Ş.Məhərrəmov və başqaları çıxış edərək belə bir yekdil rəydə olduqlarını bildirmişlər ki, müşavirədə qeyd olunduğu kimi, indi başlıca vəzifə milli siyasətin Lenin prinsiplərinin ardıcılıqla həyata keçirməkdən, Azərbaycan və erməni xalqlarının, Sovet Zaqafqaziyası və bütün ölkə xalqlarının dostluğunu möhkəmləndirməkdən ibarətdir. Onlar həmçinin qeyd etmişlər ki, cinayətkar ünsürlər tərəfindən törədilmiş şuluqluğun nəticələrinin aradan qaldırılması, beynəlmiləl şəraitin daha da möhkəmləndirilməsi, normal əmək şəraitinin bərpa olunması sahəsində şəhər partiya təşkilatının birinci dərəcəli vəzifələrinin həyata keçirilməsinə hər vasitə ilə kömək etmək lazımdır.

Yığıncaq iştirakçıları şəhərə dəymiş maddi zərərin ödənilməsi üçün yardım fondu yaratmaq, bu məqsədlə iki gün işləmək və əmək haqqını həmin fonda keçirmək barədə sumqayıtlıların şəhər partiya komitəsinin bürosu tərəfindən yüksək qiymətləndirilmiş təşəbbüsünü bəyənmüş, ona tərəfdar çıxmışlar.

Abdulla Zeynalov

“Sosialist Sumqayıtı”, 15 mart 1988

Birliyimizi əməyimizlə möhkəmləndirək

Ölkəmizin hər yerində olduğu kimi, idarəmizdə də XIX Ümumittifaq partiya konfransına geniş hazırlıq işləri görülür. Zərbəçi əmək növbəsində dayanan təmirçilərimiz son günlər yüksək məhsuldarlıqla işləyir, tapşırıqların öhdəsindən şərəflə gəlirlər.

Dağlıq Qarabağ hadisələri ilə əlaqədar fevralın 28-də Sumqayıtda baş vermiş şuluqluq zamanı şəhərə dəyən maddi zərərin ödənilməsi üçün yardım fondu yaratmaq, bu məqsədlə iki gün işləmək və əmək haqqını həmin fonda keçirmək barədə sumqayıtlıların vətənpərvərlik təşəbbüsü kollektivimizdə də rəğbətlə qarşılanmışdır.

Bu münasibətlə martın 11-də fəhlələrimizin, mühəndis-texnik işçilərimizin və qulluqçularımızın ümumi yığıncağı olmuşdur. Yığıncaqda elektrik çilingəri Ə.Xasanov, briqadir Ş.Rüstəmov, bənnə N.Balayan, sahə rəisi M.Qasimov, rəngsaz E.Məhərrəmov, usta Ə.Heydərov və başqaları çıxış etmiş, beynəlmiləl birliyimizə xələl gətirən Sumqayıt hadisələrini kəskin pisləmiş, sumqayıtlıların şəhər partiya komitəsinin bürosu tərəfindən bəyənilmiş təşəbbüsünə qoşulduqlarını bildirmişlər. Onlar eyni zamanda Sov.İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçov yoldaşın Azərbaycan və Ermənistan zəhmətkeşlərinə, xalqlarına müraciətini yüksək qiymətləndirmişlər.

Yığıncaq iştirakçıları qeyd etmişlər ki, Dağlıq Qarabağ və Ermənistan hadisələri ətrafında fitnəkar şayiələrə uyan yetkin olmayan gənclərin xuliqanlıq hərəkətləri hamını hiddətləndirsə də, idarənin əmək həyatında işin ahəngini poza bilməmişdir. Ümumi podrat işləri üzrə iki aylıq dövlət planı müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilmişdir. Təmirçilərimiz M.S.Qorbaçov yoldaşın Sov.İKP MK-da keçirilmiş müşavirədə dediyi belə bir fikrə tərəfdar çıxmışlar ki, yenidənqurmanın irəliləyişi bütün millətlərin nümayəndələrinin əlbir, gərgin və həmrəy iş görməsini tələb edir. Onlar dostluq və beynəlmiləl birlik naminə daha yaxşı işləmək, yenidənqurmaya hər vasitə ilə vüsət vermək əzmində olduqlarını bildirmişlər.

Adil Məmmədov
“Sosialist Sumqayıtı”, 15 mart 1988

Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsində

Azərbaycan KP Mərkəzi Komitəsi “Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsi bürosunun əhali arasında təşkilatçılıq işində böyük nöqsanları, siyasi naşılığı və şəhərdə faciəli hadisələrin qarşısını almaqda fəaliyyətsizliyi haqqında” məsələ müzakirə etmişdir.

Qəbul olunmuş qərarla qeyd edilir ki, Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsi Sov.İKP MK-nın göstərişlərinin, Sov.İKP MK-nın Baş katibi M.S.Qorbaçovun Azərbaycan və Ermənistan zəhmətkeşlərinə, xalqlarına Müraciətindəki müddəaların yerinə yetirilməsinin təşkilində siyasi naşılıq və məsuliyyətsizlik göstərmişdir. Şəhər partiya komitəsinin bürosu və onun katibləri, şəhər Sovetinin icraiyyə komitəsi respublikada yaranmış mürəkkəb şəraitə lazımcı qiymət verməmiş, sayıqlığı artırmaq, şəhərdə ictimai asayişini təmin etmək üçün konkret tədbirlər görməmiş, gözləmə mövqeyi tutmuşlar ki, bu da faciəli hadisələrlə nəticələnmişdir.

Bu il fevralın axırında Sumqayıtda xuliqanlıq edən ünsürlərin bir qrupu iğtişaş törətmişdi. Fitnəkar şayiələrin, təhrikçi söz-söhbətlərin təsiri altına düşmüş səbatsız, yetkin olmayan adamlar hüquqa zidd hərəkətlərə cəlb edilmişdilər. Cinayətəkar ünsürlər emosiyaların coşması şəraitindən istifadə edib bandit hərəkətləri törətmişlər. Bununla əlaqədar insan tələfatı olmuşdur. Bu adamlar müxtəlif millətlərin nümayəndələri idilər. Bu faciəli hadisələr qeyri-sağlam şayiələrə səbəb olmuş, Azərbaycan və erməni xalqlarının çoxəsrlik dostluğuna çox böyük zərər vurmuşdur.

Qərarla deyilir: Sumqayıtdakı iğtişaşlar zəhmətkeşlərin, xüsusən gənclərin ideya-siyasi, beynəlmiləl tərbiyəsi sahəsində Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin işində böyük nöqsanların nəticəsi, şəhər rəhbərlərinin qayğısızlığının və siyasi naşılığının nəticəsi olmuşdur. Mürəkkəb şəraitdə şəhərin bir sıra partiya, sovet və təsərrüfat rəhbərləri, partiya fəalları, kommunistləri qətiyyətsiz olmuş və özlərini itirmiş, başlanan hadisələrin nəticələrinin nə qədər təhlükəli ola biləcəyinə lazımcı əhəmiyyət verməmişlər. Əmək kollektivləri şuluqluğun dayandırılması üçün ayağa qaldırılmamış, xalq drujinaları əslində fəaliyyət göstərməmişdilər. Şəhərdə asayişini bərpa etmək üçün təcili, fəvqəladə tədbirlər görmək lazım gəlmişdir. Prokurorluq cinayətləri təhqiq edir, baskarları və təhrikçiləri üzə çıxarır.

Baş vermiş faciəli hadisələr üçün Sumqayıt Şəhər Komitəsinin birinci katibi C.M.Müslümzadə yoldaşın üzərinə şəxsən böyük məsuliyyət düşür. Dəfələrlə xəbərdarlıq edildiyinə baxmayaraq, o, məzuniyyətdən dərhal qayıtmaq barəsindəki göstərişləri yerinə yetirməmiş, Sov.İKP MK-nın tələblərinin yerinə yetirilməsi üçün yubanmadan iş təşkil etmək haqqında respublika partiya fəallarının qərarına etinasızlıq göstərmişdir.

Ağır vəziyyətdə Müslümzadə yoldaş partiya fəallarını şəhərdə vəziyyətin normal hala salınması uğrunda mübarizəyə səfərbər etməyi bacarmamış, özünə güvənməklə bağışlanmaz səhvə yol vermiş, siyasi rəhbər qarşısında qoyulan yüksək tələblər səviyyəsində olmamışdır. Müslümzadə yoldaşın hərəkətlərində və əməllərində vacib məsələlərin həllinə üzdən yanaşmaq, qərarlısızlıq, zahiri təmtəraq ünsürləri, diqqəti özünə daha çox cəlb etmək səyi əvvəllər də özünü göstərirdi, o, tənqidi qeydlərə düzgün yanaşmır, hərəkətlərinin səhvsiz olduğunu hesab edirdi.

Qərarla qeyd edilir ki, Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin katibləri M.A.Bayramova, A.X.Samolazov yoldaşlar, şəhər icraiyyə komitəsinin sədri T.Y.Məmmədov yoldaş, şəhər partiya komitəsi bürosunun digər üzvləri partiyalıya xas olan mübarizlik keyfiyyətləri göstərməmiş, yaranmış şəraitdə süst və təşəbbüссüz hərəkət etmiş, lazımcı əzmkarlıq və prinsiplilliklə iş aparmamışlar. Onlar yerlərdə vəziyyətdən xəbərsiz olmuş, adamların əhval-ruhiyyəsinə yaxşı bələd olmamış, yetişməkdə olan hadisələrin qarşısını almaq üçün vaxtında tədbirlər görməmişlər.

Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin fəaliyyətinə Azərbaycan KP MK-nın şöbələri tərəfindən də lazımcı nəzarət edilməmişdir.

Şəhər daxili işlər şöbəsi (X.H.Cəfərov yoldaş) də şuluqluq salan ünsürlərə müqavimət göstərməyə professional cəhətdən hazır olmamışdır. Şəhər hüquq mühafizə orqanlarının bir çox işçilərinin öz xidməti vəzifələrinin icrasına etinasız və məsuliyyətsiz münasibəti iğtişaşların qarşısını vaxtında almağa imkan verməmişdir.

Respublika orqanlarının gördükləri tədbirlər sayəsində indi şəhərdə vəziyyət normal məcraya düşür, hərçənd gərginlik hələ də qalır. Əmək kollektivləri intensiv ahəngdə işləyir, məktəblərdə məşğələlər gedir.

Azərbaycan KP MK bürosu C.Müslümzadə yoldaşı siyasi laqeydlik göstərdiyinə, təşkilatçılıq işində və siyasi işdə böyük nöqsanlara yol verdiyinə, partiyalıya yaraşmayan rəftarına, bunların Sumqayıtda faciəli hadisələrlə nəticələndiyinə, habelə MK bürosunda düzgün olmayan davranışına və baş vermiş hadisələrə özünütənqid ruhunda qiymət vermədiyinə görə Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi vəzifəsindən azad etmiş və onu Sov.İKP üzvlüyündən xaric etmişdir.

Şəhərdə lazımi nizam-intizamın təmin edilməsi işinin təşkilində ciddi nöqsanlara yol verdiyinə, siyasi naşılıq göstərdiyinə, faciəli hadisələrlə nəticələnmiş mənfi halların qarşısını almaq üçün vaxtında tədbirlər görmədiyinə görə qərara alınmışdır ki, T.Y.Məmmədov yoldaşın Sumqayıt Şəhər İcraiyyə Komitəsinin sədri vəzifəsində qalması məqsədəuyğun sayılmasın: ona Sov.İKP üzvünün uçot vərəqəsinə yazılmaqla şiddətli töhmət elan edilmişdir.

Arxayınçılıq göstərdiklərinə, şəhərdəki vəziyyətə qiymət verilməsinə qeyri-tənqidi yanaşdıqlarına, hüquqa zidd hərəkətlərin dəf edilməsi üçün təsirli və vaxtında tədbirlər görmədiklərinə görə Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin ikinci katibi M.A.Bayramova yoldaşa, şəhər partiya komitəsinin katibi A.X.Samolazov yoldaşa uçot vərəqələrinə yazılmaqla şiddətli töhmət elan edilmişdir.

Azərbaycan KP MK Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsi bürosuna tapşırılmışdır ki, faciəli hadisələrin qarşısını almaq üçün tədbirlər görülməsini təmin etməmiş digər vəzifəli şəxslərin-kommunistlərin şəxsi məsuliyyəti məsələsinə baxsın.

Sumqayıtda iğtişaşa imkan yaratmış səbəblərin və şəraitin nəzərdən keçirilməsi və dərinədən öyrənilməsi üçün Azərbaycan KP MK-nın ikinci katibi V.N.Konovlov yoldaş başda olmaqla komissiya yaradılmışdır. Komissiyanın işinin yekunları Azərbaycan KP MK-da müzakirə ediləcəkdir.

Nəzərə alınmışdır ki, respublika prokurorluğunun iştirakı ilə SSRİ prokurorluğu baş vermiş hadisələri təhqiq edir, bu hadisələrlə əlaqədarlığı olmuş bir sıra müqəssir şəxslər həbs edilmişlər və cinayət məsuliyyətinə cəlb olunurlar.

Azərbaycan KP MK respublika daxili işlər nazirliyindən (A.İ.Məmmədov yoldaş)tələb etmişdir ki, Sumqayıt şəhər daxili işlər şöbəsinin şəxsi heyətini möhkəmlətmək, milis işçilərinin peşə hazırlığını artırmaq üçün təcili tədbirlər görsün. Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinə və komsomol komitəsinə tapşırılmışdır ki, milis işçilərinin sıralarına ən yaxşı kommunistləri və komsomolçuları göndərsinlər.

Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsi, ilk partiya təşkilatları Sov.İKP MK-nın göstərişlərini, M.S.Qorbaçovun irəli sürdüyü vəzifələri və müddəaları əsas tutub zəhmətkeşlərin beynəlmiləl tərbiyəsini, bütün ideoloji və kütləvi siyasi işi kökündən yaxşılaşdırmaq, bu işdə olan ciddi nöqsanları və qüsurları aradan qaldırmaq üçün konkret tədbirlər həyata keçirməlidirlər.

Azərbaycan KP MK şöbələrindən tələb edilmişdir ki, əhali, xüsusən gənclər arasında ideya-siyasi işi gücləndirmək, zəhmətkeşləri partiyanın və xalqın inqilabi, döyüş, əmək və beynəlmiləçilik ənənələri ruhunda tərbiyə etmək, onların səylərini yenidənqurmanın sürətləndirilməsinə səfərbər etmək işində Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinə, ilk partiya təşkilatlarına lazımi yardım göstərsinlər.

Zəhmətkeşlərdə millətlərarası münasibətlərin yüksək mədəniyyətinin, möhkəm beynəlmiləçilik əqidələrinin formalaşmasına xüsusi diqqət yetirmək lazımdır. Milli münasibətlər sahəsində gedən proseslər, mövcud meyllər dərinədən təhlil edilsin, şəraitə realistcəsinə qiymət verilsin, əhalinin müxtəlif kateqoriyalarının və qruplarının xüsusiyyətləri nəzərə alınsın. Onların məişət və mədəni tələbatının ödənilməsinə daim qayğı göstərilsin, qarşıya çıxan problemlər vaxtında həll edilsin. Milli siyasətin Lenin prinsiplərindən hər hansı şəkildə kənara çıxmaq halları vaxtında aşkar edilsin və qətiyyətlə dəf

olunsun. Əsil demokratizm praktikada ardıcıl surətdə bərqərar edilsin, sovet qanunlarına ciddi əməl olunsun.

Rəhbər işçilərin sosialist beynəlmiləçiliyi, hər cür mənfi təzahürlərə barışmazlıq ruhunda tərbiyəsini gücləndirmək lazımdır. Partiya, sovet, həmkarlar ittifaqı, komsomol fəalları coşğun və mübariz ruhda təbliğat aparmaq, siyasi diskussiya keçirmək vərdişlərinə əzmlə yiyələnməli, əmək kollektivlərində mənəvi-psixoloji əhval ruhiyyənin vəziyyəti üçün rəhbər işçilərdən daha ciddi məsuliyyət tələb edilməlidir.

Azərbaycan KP MK Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinə, ilk partiya təşkilatlarına, təsərrüfat rəhbərlərinə bir vəzifə olaraq tapşırılmışdır ki, şəhərdə vəziyyətin normal hala salınması, asayişin, mütəşəkkilliyin və intizamın möhkəmləndirilməsi işini hər vasitə ilə gücləndirsinlər, əmək kollektivlərini istehsalda olmuş itkinin yerinin ən qısa müddətlərdə doldurulmasına, cari ilin planlarının və sosialist öhdəliklərinin sözsüz yerinə yetirilməsinin təmin edilməsinə istiqamətləndirsinlər.

Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsi, partiya həmkarlar ittifaqı, komsomol təşkilatları, xalq təhsili orqanları gənclərin xalqlar dostluğu və qardaşlığı ruhunda tərbiyəsi sahəsində aparılan işin səmərəliliyini yüksəltməli, Azərbaycan və erməni xalqlarının, çoxmillətli vətənimizin bütün xalqlarının çoxəsrlik dostluğu nümunələrini parlaq və inandırıcı şəkildə göstərməli, oğlan və qızlarda sinfi mənlik şüurunu formalaşdırmalı, onların hüquq maarifinə daha çox fikir verməlidirlər. Rəhbər partiya və sovet işçilərinin, təsərrüfat rəhbərlərinin, alimlərin, yaradıcı ziyalı nümayəndələrinin komsomolçularla və gənclərlə müntəzəm görüşləri keçirilsin.

Vilayət, şəhər, rayon partiya komitələrinə göstərilmişdir ki, bütün siyasi və ideoloji təsir vasitələrini Lenin milli siyasətinin, indiki mərhələdə onun mahiyyətinin izah edilməsinə yönəltmək lazımdır. Məsuliyyətsiz ünsürlərin fitnələrinə uymaq hallarının qarşısı alınsın, ağıl və kamal, əminlik, təmkinlilik göstərsin, adamlar qeyri-sağlam emosiyalardan və çılğın hərəkətlərdən çəkindirilsin, düşünülməmiş əməllərə, intizamın və ictimai asayişin pozulması hallarına yol verilməsin. Sosializmin böyük nailiyyəti-sovet xalqlarının qardaşcasına dostluğu hər vasitə ilə möhkəmləndirilsin.

Sov.İKP MK-nın göstərdiyi kimi, bütün bu işdə onu əsas tutmaq lazımdır ki, milli məsələ milli xüsusiyyətlərə, psixologiyaya daim ciddi diqqət yetirilməsini, zəhmətkeşlərin həyatı mənafeələrinin nəzərə alınmasını tələb edir. Çalışmaq lazımdır ki, bütün kommunistlər beynəlmiləçilik, xalqlar dostluğu və qardaşlığı ideyalarının ardıcıl və səmimi təbliğatçısı, bütün millətlərin hüquq və mənafeələrinin fəal müdafiəçisi olsunlar.

“Sosialist Sumqayıt”, 19 mart 1988

Emosiyalar və ağıl-kamal

(Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında hadisələr haqqında)

Qardaş xalqlar arasında nifaq toxumu səpmək, yenidənqurma işinə, ölkənin iqtisadi və sosial inkişafına ziyan vurmaq cəhdləri sovet adamlarında ürək ağrısı və təəccüb doğurmuşdur. “Правда”nın xüsusi müxbirləri bütün bu hadisələrin nəyə görə baş verə bildiyindən danışırlar.

İndi, bütün ölkənin diqqətini Azərbaycana və Ermənistanla cəlb etmiş hadisələrin qəlbləri və zəkaları hələ də narahat etdiyi bir vaxtda baş vermiş əhvalatı hərtərəfli dərk etmək çətindir. Tələsik və ya düşünülməmiş deyilən hər söz isə göründüyü kimi, emosiyaların, ehtirasların yenidən coşmasına və hətta cinayətlərə gətirib çıxara bilər. Amma susmaq da olmaz: adamların ehtiraslarını qızıqdırmaq istəyənlərdən informasiya alan qərb “radiosəslərinin” iradəsi ilə daha çox yayılan ağılsız şayiələr də ağır nəticələr verə bilər.

Beləliklə, gəlin görək Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında nələr baş verir? Fevralın 20-də millətlərarası münasibətlər praktikasında ölkəmiz üçün görünməmiş bir əhvalat baş vermişdir. Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti Sovetinin deputatları səs çoxluğu ilə müraciət qəbul edib Azərbaycan SSR-nin və Ermənistan SSR-nin Ali Sovetlərindən DQMV-ni Azərbaycanın tərkibindən Ermənistanın tərkibinə verməyi, SSRİ Ali Sovetindən isə bu məsələyə baxmağı xahiş etmişlər.

Elə görünə bilər ki, burada pis və ya qorxulu nə var ki? Axı istənilən hər hansı məsələ barəsində ancaq tək-cə bir rəy ola biləcəyi vaxtlar gərək ki, ötüb keçmişdir. Əgər başqa rəylər meydana çıxmışdırsa, nə üçün onlar açıq söhbətdə nəzərdən keçirilməsin, yoxlanılmasın? Adamlara dəlil-sübutlarla izah etmək lazımdır ki, indiki halda onlar yerliçilik mənafeələrini dövlət mənafeələrindən üstün tutmuşlar.

Dağlıq Qarabağ problemi ilk baxışda görünə biləcəyi qədər sadə problem deyildir və onun çoxəsrlik kökləri vardır. Bu regionun ərazi mənsubiyyəti Zaqafqaziya xalqlarının millətlərarası münasibətləri tarixində bəlkə də ən mürəkkəb məsələdir. Keçmişdə bu məsələ dini ədavətlə kəskinləşən bir çox faciəli münaqişələrə gətirib çıxarmışdı. Təkcə 1918-1920-ci illərdə, hələ Azərbaycanda və Ermənistanda Sovet hakimiyyəti qurulmazdan əvvəl müsavətlərin və daşnakların törətdikləri qardaş qırğınında Qarabağ sakinlərinin, demək olar, beşdə bir hissəsi tələf olmuşdu.

Sovet hakimiyyətinin ilk illərində də regionun ərazi mənsubiyyəti məsələsi ziddiyətli şəkildə həll edilmişdir. Bunu demək kifayətdir ki, Azərbaycan SSR-nin tərkibində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti yalnız 1923-cü ilin iyulunda təşkil edilmişdir, bununla da məsələ bitmişdi.

Buna baxmayaraq, sonralar Dağlıq Qarabağ problemi dəfələrlə qalxmışdır. Bir qayda olaraq bu, elə məqamlarda baş verirdi ki, Ermənistanın bəzi rəhbərləri üçün ictimaiyyətin diqqətini həll edilməmiş külli miqdarda iqtisadi və sosial məsələlərdən, partiya təşkilatının yararsız iş üslubundan və metodlarından yayındırmaq sərfəli idi. Məhz, belə məqamlarda muxtar vilayətin Ermənistan SSR tərkibinə verilməsi haqqında təkliflər irəli sürülürdü: deyirdilər ki, regionun əhalisi əsasən ermənilərdən ibarətdir, kənd təsərrüfatı şəraiti isə Ermənistanın dağ rayonlarının şəraitinə oxşayır. Öz növbəsində Azərbaycanın rəhbərliyi də Ermənistan SSR-in, habelə Gürcüstanın və Dağıstanın bir sıra rayonlarındakı əhalinin milli tərkibini əsas tutaraq, həmin respublikaların inzibati sərhədlərinin dəyişdirilməsi haqqında təkliflər irəli sürürdü.

Mübahisəyə hər iki respublikanın alimləri qoşulurdular. Onlar əsrlərin dərinliyinə “baş vurur”, lap əvvəldən həmin torpağın kimə məxsus olması sualına oralarda cavab axtarırdılar. Təəssüf ki, alimlərin çəkişmələri nəzakətdən, obyektivlikdən uzaq olurdu, onlar məsələyə aydınlıq gətirmir, əksinə onu daha

da dolaşırdırdılar. Elə bu gün də Azərbaycanın və Ermənistanın tarixçilərini diskussiya stolu arxasında əyləşdirsən görürsən ki, tərəflərin hər biri eyni bir faktı bir-birinə tamamilə zidd şəkildə izah edir. Halbuki bu adamlar namizədlik və doktorluq dissertasiyaları müdafiə edir, akademik olurdular, onların ziddiyyətli əsərlərindən götürülən sitatları isə hər iki respublikada qılinc kimi oynadırlar.

Xalqları bir-birindən ancaq ayrı salan qızğın mübahisələrdə Lenin milli siyasətinin prinsipləri yaddan çıxarılmışdır. Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının təşkil edilməsinin mənası isə məhz ondan ibarət idi ki, hər bir xalqın, hər bir millətin dili, mədəniyyəti qayğı ilə qorunub saxlansın, milli ədavətə, bir xalqın başqa xalq üzərində öz üstünlüyünü sübut etməyə çalışmaq cəhdlərinə son qoyulsun. Elə Dağlıq Qarabağın ərazi mənsubiyyəti təyin ediləndə də RK (B)P Qafqaz bürosunun kommunistləri hər şeydən əvvəl başlıca cəhəti nəzərə almışdılar: bu region hansı respublikada iqtisadi və sosial cəhətdən daha tez inkişaf edə bilər ki, adamların həyatı yaxşılaşsın. Öz sənaye və çoxmillətli kompleksi ilə Azərbaycan belə şərait baxımından üstün idi. Məsələnin həllini də bu cəhət müəyyən etdi. Hansı respublikada yaşamaq məsələsi yox, necə yaşamaq məsələsi qoyulurdu. Əsas əhalinin-ermənilərin milli hisslərinə toxunmamaq üçün isə vilayətə muxtariyyət verildi.

Təəssüf ki, şəxsiyyətə pərəstiş dövrlərinin üslub və metodları pislənilərkən, milli siyasətin Lenin ənənələrini daha da inkişaf etdirmək məsələsindən nədənsə xəcalətlə yan keçilmişdir. Durgunluq halları illərində də bu məsələyə heç bir tərəfdən yanaşmağa çalışmamışlar. Beləliklə, cəmiyyətin bir çox xəstəlikləri dərinləşdirilmiş, səylə ört-basdır edilmişdir. Nədənsə, unudulmuşdu ki, ittifaqımız tarixən cavandır, millətçilik qalıqlarının kökləri isə əsrlərin dərinliyinə gedib çıxır və istəsək də, istəməsək də onlar müəyyən şəraitdə cücərməyə başlayır. Buna görə də hər yeni nəsildə milli hiss mədəniyyətinin ən ciddi şəkildə tərbiyə etməyə ehtiyac vardır, beynəlmiləl şüur məhz bu mədəniyyət zəminində yetişir.

Şərqdə deyərlər ki, ağıl korluğu göz korluğundan pisdir. Nə qədər ki, milli hiss mədəniyyətinin tərbiyə edilməsi başlı-başına buraxılmışdı, milli xudbinlik hissləri baş qaldırmışdı. Nəticə etibarilə minlərlə adamı Ermənistanın küçə və meydanlarına çıxaran da məhz bu olmuşdur. Lakin gəlin fikirləşək: onlar haraya, nəyə can atırdılar? Milli əlahiddəliyə, qapalığa.

Ötən onilliklər ərzində DQMV-ni Azərbaycan Respublikası ilə minlərlə tellər bağlamışdır. İndi necə olsun, onları qırılmalı, təşəkkül tapmış bir mexanizmi sındırmalı? Axı bu ki, təkcə Dağlıq Qarabağın və Azərbaycanın deyil, eləcə də bütün ölkənin sosial-iqtisadi vəzuyətinə mənfi təsir göstərir. Əgər başqa regionlar da öz mənafeələrinin başqa xalqlar hesabına bu cür təmin etməyə başlasalar, onda nə olar? Onda qardaş xalqların ittifaqı, ölkənin iqtisadiyyatı nə kimi vəziyyətə düşər? Nəhayət, Dağlıq Qarabağın erməni millətindən olmayan sakinləri, onların qayğıları və ehtiyacları necə olsun? Bunlara xor baxılısınmı?

Yerevanın teatr meydanında DQMV-nin Ermənistanla birləşdirilməsini tələb edən hər bir natiqi alqışlayanlar görəsən, bu suallar üzərində düşünmüşlərmi? Çətin ki, düşünmüşlər.

Çünki əgər bunlar, heç də hamısına bir mənalı cavab vermək mümkün olmayan bu mürəkkəb suallar üzərində fikirləşsəydilər, başa düşərdilər ki, burada ehtiraslar və hisslər lüzumsuzdur.

Ona görə ki, Azərbaycanın və Ermənistanın zəhmətkeşlərinə və xalqlarına münasibətində M.S.Qorbaçovun istədiyi kimi, ... millətlərarası münasibətlərin mürəkkəb problemlərini ancaq demokratik proses və qanunçuluq çərçivəsində, xalqlarının beynəlmiləl sıx birliyinə zərrə qədər də xələl gəlməsinə yol vermədən, xalqın taleyi ilə bağlı çox ciddi məsələləri heç bir qeyri-şüuri hisslərin və emosiyaların ixtiyarına buraxmadan həll etmək olar.

Bu o demək deyildir ki, partiya ağırlı problemlərdən yaxasını kənara çəkir. Əksinə, hər hansı inqilabi şərait kimi yenidənqurma da belə məsələləri üzə çıxarır, bəzən məhz demokratik əsasların və aşkarlığın inkişaf etməsi nəticəsində elə bir həddə çatdırır ki, bu həddən sonra, tibb işçilərinin dedikləri kimi, intensiv müalicə şəraitində sağalma başlanır. Odur ki, indi Sov.İKP MK-nın milli məsələyə dair plenumunu keçirmək nəzərdə tutulur və orada bu məsələyə kompleks şəkildə və hərtərəfli baxılacaqdır. Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, bu, hələ Sov.İKP MK-nın fevral plenumunda, yəni Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında baş verən hadisələrdən neçə gün əvvəl elan edilmişdir.

Lakin hər şeydən göründüyü kimi, problemə məhz bu ayıq və işgüzar münasibət bəziləri üçün sərfəli deyildir. Onlar cəmiyyətin əsil mənadə, ardıcıl surətdə demokratikləşdirilməsini, necə deyirlər, mitinq, küçə demokratiyası ilə əvəz edirlər, belə halda isə emosiyalar və ehtiraslar ön cərgəyə keçir. Kütəvi mitinqlərin, nümayişlərin və tətillərin köməyi ilə dövlət rəhbərliyinə zorakı təsir göstərmək cəhdləri də buradan irəli gəlir. Ayrı-ayrı günlərdə Ermənistanda 60-a qədər müəssisə işləmirdi, DQMV-də isə əmək fəaliyyəti əslində pozulmuşdu.

Yerevanın küçə və meydanlarına çıxan, respublikanın müxtəlif yerlərindən axışıb gələn adamlar yaxşı təşkil edilmişdilər, nizam-intizamla hərəkət edirdilər. "Xalq iğtişaları" keçirilməsinin çoxdan götür-qoy edilməsi, səylə hazırlanması öz rolunu oynamışdır. Müəssisələrdə, idarələrdə, ali məktəblərdə "birdən-birə başçılar" peyda olmuşdu ki, onlar adamları hansı saatda haraya aparmaq, bu zaman hansı şüarları söyləmək lazim olduğunu qabaqcadan bilirdilər. Bu bir yana qalsın, əgər kimsə mitinqə getməkdən boyun qaçırırdısa, onu camaat qarşısında utandırır, az qala millət xaini adlandırır, nümayişə çıxmağa məcbur edirdilər.

Saatlarla dayanan adamları su, içki ilə, yeməklə təmin etmək systemsiz işləyirdi. Birdən məlum oldu ki, sanballı pul fondu varmış. Öz hazırlıq səviyyəsinə görə tarixdən və elmdən çox-çox uzaq olan natiqlər "birdən-birə" yığın-yığın sitatla, iqtisadi hesablamalarla, qədim əsrlərə müraciətlərlə adamları karıxdırırdılar. Bütün bunlar zahirən inandırıcı səslənirdi, hərçənd deyilənlərin səhihliyi çox şübhəli idi. Hər halda biz natiqlərin bəziləri ilə söhbət edəndə onlar sitatları və rəqəmləri hansı kitabdan və ya elmi əsərdən götürdüklerini deməyə çətinlik çəkirdilər. Belə təsəvvür yaranırdı ki, deyəsən adamlar özlərinin sözlərini təkrar edirdilər.

Hər halda, bu gün artıq məlumdur ki, Ermənistanda və DQMV-də çıxışların hamısını muxtar vilayətin Ermənistan SSR-ə birləşdirilməsində illərlə təkid edən adamlar təşkil etmişlər. Bu yaxınlarda isə onlar üzdəniraq "Qarabağ" komitəsində birləşmişlər və onun rəsmən tanınmasına çalışırlar.

Biz həmin komitənin iclasında olduq, burada onun fəaliyyət proqramı təsdiq edilirdi. Zənnimizcə, salonu iltifatla komitəçilərin tam ixtiyarına verilmiş yazıçılar evində həmin gün eşidilənlərin hamısı teatr meydanında deyilmiş olsaydı, natiqlər alqışlarla qarşılanmışdılar. Məsələn, tələb olunurdu: müəssisələrin, partiya təşkilatlarının rəhbərləri işdən çıxarılınsınlar, yenidən seçilsinlər, xalq deputatları geri çağırılsınlar, onlar "Qarabağın" ilk komitələrinin yaradılmasına mane olsalar, hamısı partiyadan xaric edilsin. Bəs onlar nə üçündürlər?

Bu suala biz dəqiq cavab almadıq. Komitələrin guya DQMV-nin sosial-iqtisadi inkişafı, əhalinin rifahının yüksəldilməsi uğrunda mübarizə aparmalı olduqları barəsindəki iddia iclasın özündə təkzib edildi. Məsələn, Dağlıq Qarabağın sosial-iqtisadi inkişafı proqramının bəndlərini oxumağa başlayanda çıxış edənin sözünü qətiyyətlə kəsdilər:

-Əgər Azərbaycan rəhbərliyi bu tələbləri yerinə yetirsə, Ermənistan Dağlıq Qarabağdan gözünü çəkməli olar.

Budur ha. Belə çıxır ki, komitə heç də Dağlıq Qarabağın erməni əhalisinin ehtiyacları üçün canfəşanlıq etmir. Amma komitənin himnindəki misralarda açıq-aşkar deyilir: "Qarabağa bu gün də canlı bütələr gərəkdir" və "ölümə də, zindan qorxusuna da sinə gərək biz, tək Qarabağımızı xilas edək biz"

Başqa sözlə desək, elə bütələr gərəkdir ki, adamlar kor-koranə onlara tabe olsunlar, onların ardınca lap uçuruma da getsinlər, bəlkə də qanunsuzluqlar törətsinlər-yoxsa, "ölüm və zindan qorxusu" nəyə gərəkmiş? Belə təsəvvür yaranır ki, təzə peyda olmuş komitənin üzvləri istəsələr də, istəməsələr də okeanın o tayındakı sovetoloqların bilavasitə fitvası ilə hərəkət edirlər, həmin sovetoloqlar bildirirlər ki, SSRİ-də sosializmə yalnız onu parçalayıb milli mənzillərə daşımaq yolu ilə qalib gəlmək olar.

Yeri gəlmişkən deyək ki, bu təzə resept deyildir. Hələ 1905-ci ildə, sonra isə 1918-ci və 1920-ci illərdə irtica qüvvələri ermənilərlə azərbaycanlılar arasında ədavəti qızıdırırdılar ki, hər iki respublikada proletariyatın inqilabi coşğunluğu zəiflədilsin. Bu gün ölkədə yenidənqurma, əslində inqilabi proses gedir və budur, onu zəiflətmək üçün yenə də bəziləri milli ədavəti süni surətdə qızıdırırlar, lakin bu dəfə

demokratikləşdirmə və aşkarlıq pərdəsi altında. Odur ki, gördüyümüz kimi, "birləşmə" barədə "nəci"b" ideya açıq-aşkar antisosialist ruhundadır.

"Elektron" birliyinin quraşdırıcısı Q.Koçaryan belə hesab edir:

-Dağlıq Qarabağ ətrafında hadisələr ideoloji işdə, ən əvvəl gənc nəslin beynəlmiləl tərbiyəsində qüsurlardan irəli gəlmişdir.

Hər iki respublika ziyalılarının bütün mümayəndələri də belə düşünsəydilər, yəqin, ehtiraslar coşmazdı. Nə Stepanakertdə və Yerevanda, nə də Bakıda və Sumqayıtda. Sov İKP MK son illərdə Azərbaycan və Ermənistan partiya və sovet rəhbərlərinin diqqətini zəhmətkeşlərdə ictimai hadisələrə sinfi münasibətin formalaşmasında, onların sovet rəhbərliyi və sosialist beynəlmiləlçiliyi ruhunda tərbiyə edilməsində olan ciddi nöqsanlara dəfələrlə cəlb etmişdir. Lakin indiyədək nəzərə çarpaq dəyişikliklər olmamışdır. Hər iki regionda ideya-mənəvi sahədəki vəziyyətin təhlilinə əvvəlki kimi yenə də kifayət qədər özünütənqid ruhunda yanaşılır, mənfi təzahürlərə qiymət verilməsində kifayət qədər siyasi gərginlik, lazımı tələbkarlıq yoxdur. Xatircəmlilik və barışdırıcılıq şəraiti ideoloji işin yenidən qurulmasını ləngidir. İdeya tərbiyəsi işində bir çox nöqsanlar və qüsurlar illərdir ki, aradan qaldırılmaz. Partiya komitələri, bir çox təsərrüfat orqanları aşkarlıq, açıq fikir mübadiləsi, tənqid və özünütənqid şəraitində yeni qayda ilə işləmək kimi həyati zərurəti dərinədən dərk etməmişlər.

Ermənistan KP MK-nın növbəti plenumunda da elə bu barədə söhbət getmişdir. Kommunistlər respublika Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi bürosunun hərəkətlərinə tənqidi qiymət verir, onun kütlələrlə əlaqəsini itirdiyindən, qətiyyətsiz olduğundan, Ermənistanda mənfi halların üstünü vurmamaq kimi yararsız praktikadan, millətlərarası münasibətlərə aid problemləri malalamaq cəhdlərindən danışır və deyirdilər ki, bütün bunlar üst-üstə kütlələr içərisində etimadın itirilməsinə səbəb olmuşdur.

Plenumda çıxış edənlər əmək kollektivlərində, tələbələr arasında izahat işini heçə endirən səbəblərdən də danışdılar. Əsas səbəb odur ki, təşviqatçılar, partiya fəalları müzakirə edilən məsələyə bələd deyildilər. Buna görə də müəssisələrdə səbrli və təmkinli olmağa çağıran ümumi sözlər eşidilirdi, amma heç bir əməli təklif irəli sürülmürdü.

Azərbaycan partiya təşkilatı, birinci növbədə onun rəhbərliyi də kəskin tənqiddə layiqdir. Axı on minlərlə ermənini Stepanakertin küçələrinə təkcə ərazicə Ermənistanla birləşmək arzusu çıxarmamışdı. Onları küçələrə ən əvvəl DQMV-nin sosial-iqtisadi inkişafındakı nöqsanlardan narazılıq, milli və başqa hüquqlara toxunulması çıxarmışdı.

Söz yox ki, Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan SSR-nin tərkibində Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti iqtisadiyyatda az nailiyyət qazanmamışdır. Əlbəttə, iqtisadi və mədəni həyatın heç də bütün məsələləri burada istənilən qədər tez bir zamanda həll edilməmişdir. Bəla burasındadır ki, apreldə dəyişikliklər nəsimi əsəndə Dağlıq Qarabağa, demək olar, gəlib çatmamışdı. Bizimlə söhbət zamanı gətirilən faktlar sübut edirdi ki, durğunluq halları illərində olduğu kimi, yerli təşəbbüs indi də Azərbaycanın direktiv orqanları tərəfindən məhdudlaşdırılır. DQMV-də adambaşına əsaslı vəsait qoyuluşu respublikanın başqa regionlarındakına nisbətən azdır. Bakıda erməni məktəblərində erməni xalqının tarixinin öyrənilməsi yuxarıdan amirənə göstərişlə ləğv edilmişdir, hətta Ermənistanla mədəni əlaqələr proqramı üçün də respublika baş idarələrinin icazəsi lazımdır.

Bu məsələlər vardır. Özü də zənnimcə, təkcə Qarabağda yox. Təəssüf ki, hər bir muxtar vilayət haqqında on il əvvəl qəbul olunmuş qanunlar heç də tam həyata keçirilmir, bəzən isə onlara respublikaların hakimiyyət orqanları da etinasızlıq göstərilir. Bu isə yalnız bir daha sübut edir ki, problemi kompleks halında, bütün ölkə üzrə həll etmək lazımdır. Milli problemlərə dair Sov.İKP MK-nın qarşıdakı plenumu ərəfəsində də bu iş artıq başlanmışdır. Siyasi Büro Sov.İKP MK katibliyinə tapşırılmışdır ki, DQMV-də yığılıb qalmış problemlərin, onun ətrafında millətlərarası münasibətlərin kəskinləşməsi səbəblərinin dərinədən və hərtərəfli öyrənilməsini, müvafiq təkliflərin işlənilib hazırlanmasını təşkil etsin. Bundan əvvəl Dağlıq Qarabağda vilayət partiya komitəsinin birinci katibi B.Kevorkov vəzifəsindən azad edilmişdir: DQMV-də adamların bu gün belə ürək ilə danışdıqları mənfi hallar xeyli dərəcədə onun təqsiri üzündən yığılıb qalmışdır.

Lakin Qarabağda və onun ətrafında hadisələrə qayıdaq. Əvvəlcə ölkədə demokratik proseslər çərçivəsindən kənara çıxmayan hadisələr tezliklə artıb millətçilik təzahürlərinə çevrildi. Qeyd etdiyimiz kimi, partiya təşkilatlarının kütlələrdən ayrı düşməsi, rəhbərlərin adamlarla açıq söhbət etməyi bacarmaması öz təsirini göstərdi. Özlərini öz millətlərinin “liderləri” və “rəhbərləri” kimi qələmə verməyə cəhd göstərən adamlar təkəbbürlü iddialarını guya xalq iradəsinin təzahürü ilə pərdələmək üçün bu boşluqdan dərhal istifadə etdilər. Onlar dinləyicilərin qulaqlarını deməqoqcasına yarım həqiqətlə doldurur, tarixi istədikləri kimi yozur, cəfəng şayiələr yayır, məsuliyyətsiz bəyanatlar verərək milli ədavət toxumları səpirdilər. Görəsən, onlar bütün bunların nə ilə nəticələnmə biləcəyini təsəvvür edirdilərmə?

Vəziyyət isə getdikcə gərginləşirdi. İlk partlayış DQMV-nin qonşuluğunda, Azərbaycanın Ağdam rayonunda baş verdi. Millətçi əhval-ruhiyyəli ünsürlər bir dəstə toplayıb onu “qayda yaratmaq” üçün DQMV-nin Əsgəran rayonuna apara bildilər. Toqquşma nəticəsində iki nəfər həlak oldu, zərər çəkənlərin bir çoxu xəstəxanaya göndərildi. Əgər milis, şüurlu vətəndaşlar qəti tədbirlər görməsəydilər, burada qurbanların sayı daha çox olardı.

Sumqayıtda daha dəhşətli hadisələr baş verdi. Cinayətkar ünsürlər partlayış təhlükəli şəraitdən istifadə edərək talançılıq məqsədilə, ermənilərin yaşadıkları bəzi mənzillərə soxuldular. Qanunsuzluq, zorakılıq, adamların təhqir edilməsi bu çoxmillətli şəhərdə daha ağır nəticə verdi. Təkcə ermənilər deyil, başqa millətlərdən olan adamlar da zərər çəkəndilər. Şuluqluqlar zamanı 32 adam həlak oldu, yüzdən çox adam yaralandı. Şuluqluqlarda müqəssir olanların əksəriyyəti həbsə alınmışdır. Deyilənlərə bunu da əlavə etmək lazımdır ki, muxtar vilayətin, Azərbaycanın və Ermənistanın, ümumən bütün ölkənin iqtisadiyyatına böyük zərər dəymişdir. Axı, hansı müttəfiq, muxtar respublikanı və ya vilayəti götürürsən götür, fərqi yoxdur, o, Sovet hakimiyyəti illərində təşəkkül tapmış bütöv xalq təsərrüfatı kompleksində və siyasi kompleksdə ayrılmaz pillə təşkil edir. Qardaş respublikaların adamlarına mənəvi-siyasi zərər də dəymişdir.

Lakin şübhə yoxdur: baş vermiş hadisələr Azərbaycan və erməni xalqlarının dostluğunu sarsıda bilməz. Bu dostluq millətçilik xudbinliyinin hər hansı təzahürlərindən daha güclüdür, daha möhkəmdir. Bu dostluq zamanın sınağından çıxmışdır. Bizlərdən birimiz bir dəfə Şəmşədin rayonunda inqilab veteranı A.Caqaryan ilə söhbət etməli oldu. O, burada kommunist özəyi yaratmış, dağlarda partizanlıq etmişdi. O, Azərbaycanın Tovuz rayonunda yaşayan bolşevik Müseyib Əliyev ilə kəsdidiyü duz-çörəyi heç vaxt unutmur. Müsavatçılar yolları kəsədikdə azərbaycanlı kommunistlər mühasirəyə alınan ermənilərə onun çağırışı ilə köməyə gəlmişdilər, neft, çörək, taxıl gətirirdilər...

Bu əhvalat 20-ci illərdə olmuşdur. 70-ci illərdə isə kommunarlardan M.Əliyevin, M.Məmmədovun, S.Şəkibəyovun və başqalarının şərəfinə burada bulaq-abidə yaradılmışdır. Erməni usta azərbaycanlı kommunarların fəsilələrinin altında öz tişəsi ilə bu müdrik kəlamı yazmışdır: ”Duz-çörəyi güllələyə bilməzsəniz!”

Təkrarsız sənətkar Sayat-Nova Zaqafqaziya xalqlarının üç dilində oxuduğu nəğmədə bu barədə demişdir: ”Duz-çörəyə ağ olma, andını pozma...”

Sayat-Nova xalqlar dostluğuna içilən andı tərənnüm etmişdir. Onun bu vəsiyyətini azərbaycanlılar və ermənilər Dağlıq Qarabağ ətrafında ən ağır hadisələrin baş verdiyi günlərdə də xatırlamışlar. Məsələn, Sumqayıtın bir çox azərbaycanlı sakinləri hətta, öz həyatlarını təhlükə qarşısında qoyaraq özlərinin əsil beynəlmiləçilər olduqlarını göstərmişlər. Onlar erməni ailələrini-öz iş yoldaşlarını, qonşularını, qohumlarını fədakarlıqla xilas etmişlər, onları qızıymış adamlardan öz mənzillərində, evlərində, müəssisələrin sexlərində gizlətməmişlər.

General V.Krayev deyir:

- Əgər sakinlər bizə kömək etməsəydilər, qurbanların sayı daha çox olardı. Məsələn, bir nəfər azərbaycanlı avtobus sürücüsü on nəfər erməni dərhal Şəki şəhərinə öz vətəninə aparmışdır. Başqa bir azərbaycanlı ailə çoxmərtəbəli evin qabağında xuliqanların yolunu kəsmişdir. Bir fəhlə avtobusda öz erməni dostu ilə gedirdi. Bir dəstə adam qəfildən maşını saxlayıb onun verilməsini tələb etdi. Azərbaycanlı fəhlə özü yaralansa da, dostunu xilas etdi.

Beynəlmiləlçi azərbaycanlıların bir çoxu da belə hərəkət etmişdir. Şəhərdə yaşlı bir qadın haqqında əfsanələr danışırırlar. Hədələrdən qorxub çəkinmədən o, xuliqanlıq edən ünsürlərin qabağına çıxmış və onları dayandırmışdır.

Lakin fəlakət anında öz həmyerlilərinə kömək əlini uzatmayanlar da olmuşdur. Onlara ar olsun...

Bu günlərdə Azərbaycan KP MK bürosunun iclası olmuşdur. İclasda fevralın 28-də Sumqayıtda baş vermiş intizamsızlıqlar və şuluqluqlar üçün partiya, sovet orqanlarının, inzibati orqanların məsuliyyəti məsələləri müzakirə edilmişdir. Şəhər partiya komitəsinin birinci katibi Müslümzadə büronun qərarı ilə işdən azad olunmuş və partiyadan xaric edilmişdir. Şəhər daxili işlər şöbəsinin rəisi vəzifəsini ifa edən Cəfərov partiyadan xaric edilmişdir. O, daxili işlər orqanlarından çıxarılmışdır. Ona uçot vərəqəsinə yazılmaqla şiddətli töhmət elan olunmuşdur. Şəhər partiya komitəsinin başqa katibləri də cəza almışlar.

Hələ ayırd etmək lazımdır ki, əhalinin qeyri-sabit, şüursuz hissəsini kimlər və necə təhrək etmişlər? Ona kimlər rəhbərlik etmişlər, millətçilik çılğınlığını kimlər qızıbdırmışlar? Hazırda Sumqayıtda aparılan istintaq bu suallara cavab verməlidir. Bir şey şübhəsizdir, cinayətkarlar haqlı cəza alacaqlar, onların hər bir hərəkətinə sovet qanunlarına müvafiq surətdə lazımı qiymət veriləcəkdir. “Правда” bu barədə də yazacaqdır.

...Azərbaycanda və Ermənistanda baş verən bütün hadisələri indi tam şəkildə, hərtərəfli araşdırmaq çətindir. Bunun üçün vaxt lazımdır. Lakin Dağlıq Qarabağ ətrafındakı hadisələri başa düşmək üçün bir epizod. Həmin epizod çox şeyi aydınlaşdırır. Stepanakertdə böyük bir ailə-Vəliyevlər ailəsi yaşayır. Ailə başçısı-azərbaycanlı, müharibə veteranı Səttar kişi bizim günlərdə yaşamadı. Lakin onun arvası-erməni Qequş, altı oğlu və qızı sağdır. Oğlanları erməni qızlarına evlənmiş, qızı azərbaycanlıya ərə getmişdir. Onların uşaqları var, bəs onların hamısı millətlərarası çəkişmələrdə neyləsin?

SSRİ bizim ümumi evimizdir. Babalarımız və atalarımız, qardaşlarımız və bacılarımız tərəfindən tikilən ev, bu evi qorumaq, onun qayğısına qalmaq hər kəsin borcudur. Bu fikir hazırda redaksiyaya göndərilən oxucu məktublarının ana xəttini təşkil edir. Ölkənin zəhmətkeşləri baş vermiş hadisədən dərin narahatlıq hissələrini ifadə edirlər. Onlar emosiyalara uymamağa, sağlam düşüncə ilə, ağıl-kamalla hərəkət etməyə çağırırlar.

**Y.Arakelyan,
Z.Qədimbəyov,
Q.Ovçarenko**

“Sosialist Sumqayıtı”, 22 mart 1988

Əziz qardaşlarımız!

“Pravda”nın bir çox oxucularının Azərbaycan və Ermənistan xalqlarına göndərdikləri məktublar “Əziz qardaşlarımız!” sözləri ilə başlanır. Onları Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında baş vermiş hadisələr həyacanlandırmış və narahat etmişdir. Onlar bu hadisələrə haqlı olaraq qardaş xalqların ittifaqına milli ədavət toxumu səpmək, yenidənqurma işinə ziyan vurmaq, ölkədə iqtisadi və siyasi vəziyyəti mürəkkəbləşdirmək cəhdləri kimi baxırlar. Zəhmətkeşlər iki qardaş respublikanın xalqlarını zəkanın səsinə qulaq asmağa, emosiyalara uymamağa, normal əmək ahəngini tezliklə bərpa etməyə çağırırlar.

Gücümüz dostluqdadır

Əziz qardaşlarımız, azərbaycanlılar və ermənilər! Sizə Minsk hesablama texikası birliyinin əməkçiləri müraciət edirlər. Müəssisəmizin buraxdığı hesablayıcı elektron maşınlarında vətənimizin müxtəlif şəhərlərində hazırlanan hissələrdən və qurğulardan istifadə olunur. Bizə Ermənistandan ilkin cərəyan mənbələri, kondensator-drosserllər, Azərbaycandan inteqral mikrosxemləri gətirilir. Lakin son günlər məhz həmin hissələrin göndərilməsindəki fasilələr birliyin işinə mənfi təsir göstərir. Respublikalarınızda baş vermiş faciəli hadisələrdən mətbuat vasitəsilə xəbər tutub məyus olduq. Milli ədavət və düşmənçilik təzahürləri və hətta bu zəmində qardaş qırğını baş verməsi biz Belarusiya və digər millətlərin müəssisədə əlbir işləyən nümayəndələrinə yaddır və anlaşılmazdır. Bütün bunlar barəsində Sov. İKP MK-nın Baş katibi M. S. Qorbaçovun sizin respublikaların xalqlarına müraciətində düzgün deyilmişdir.

Biz sizi bu sənəd üzərində bir daha ən ciddi şəkildə düşünüb onu dərk etməyə çağırırıq. Axı, Sov.İKP MK öz plenumunu çağırmağı qərara almışdır və həmin plenumda milli münasibətlərə dair məsələlər müzakirə olunacaqdır. Bəs nə üçün partiya məclisinin qərarlarını gözləməkdən ötrü sizdə fəhlə dəyanəti və səbri çatışmır? Gəlin əl-qolunuzu çirməyəib işə girişin, nə özünüzü, nə də bizi, öz qardaşlarınızı üzükara etməyin.

Əsas qüvvəmizi ümumi işə sərf edək!

Əziz yoldaşlar, bilirik ki, indi sizdə baş verən hadisələr xüsusi diqqət tələb edir. Bütün ölkə ümidvardır ki, yüksək beynəlmiləçilik ənənələri, müdriklik və uzaqgörənlik üstün gələcəkdir.

Sizin kimi, biz də əminik ki, xalqların böyük ailəsində qarşıya çıxan mürəkkəb məsələləri həll etmək olar və lazımdır. Bunun üçün ən zərurisi ağıl-kamalı itirməmək, sovet xalqlarının dostluğunu sarsıtmamaq, konkret işlərə, son nəticələrə doğru istiqamət götürməkdir. Yalnız bunlar qarşılıqlı anlaşmanı etibarlı sürətdə möhkəmləndirir. Amma nədənsə işləriniz pis getməyə başlamışdır.

Bizim elektromexanika zavodu ölkənin hər yerinə müxtəlif elektrik yükvurma maşınları göndərir. Bu maşınlarda sizin istehsalatın avtoqovşaqlarından istifadə edilir. İndi biz həmin qovşaqları, demək olar, almırıq. Buna görə də sifarişçilər qarşısında öz öhdəliklərimizi yerinə yetirə bilmirik.

Biz sizə, sizin sinfi mətinliyinizə, bacarıqlı əllərinizə və sağlam düşüncənizə ümid bəsləyirik.

Ağıl ilə hərəkət etmək vaxtıdır

Ermənistan və Azərbaycanıdan alınan xəbərleri həyacanla izləyirəm. Əlbəttə, həyatda müxtəlif çətinliklər olur. Belə çətinliklər milli məsələdə də vardır – bu, onun nəticəsidir ki, biz beynəlmiləl tərbiyə ilə bəzən formal məşğul oluruq. Partiya bunu açıqca deyir. Özü də nəinki deyir, həm də həmin problemi Sov. İKP MK plenumunda hərtərəfli və dərinədən müzakirə etmək niyyətindədir. Mən əminəm ki, bu problemin həlli millətlərəarası münasibətlərin inkişafına özünün ən müsbət təsirini göstərəcəkdir.

Doğrudanmı, bu, Ermənistanda və Azərbaycanda hələ də mitinqlər keçirənlərə, nümayişlərə çıxanlara, bir-birinə qarşı ardı-arası kəsilmədən iddialar və məzəmmətlər irəli sürənlərə aydın deyildir? Halbuki belə hərəkətlər vəziyyəti daha da kəskinləşdirir, onsuz da qızgın olan başları qızıdırır, axı bu, doğma işimizə -yenidənqurma naminə gördüyümüz işə ziyan vurur. Məgər aydın deyildirmi ki, qardaş respublikaların ittifaqı qarşılıqlı surətdə sıx bağlı olan təsərrüfat kompleksidir? Bu il biz Ermənistandan beş ton az elektrik kabeli və Sumqayıtdan yetmiş ton az metal almışıq. Halbuki müəssisəmiz təsərrüfat hesablı öz-özünü maliyyələşdirmə prinsipinə keçmişdir.

Yoldaşlar, necə deyərlər, ağıl ilə hərəkət etmək, gərgin işə başlamaq vaxtıdır. Bunu nəhayət, beynəlmiləçilik borcu tələb edir.

“Sosialist Sumqayıtı”, 24 mart 1988

SİTA

SSR İttifaqı Prokurorluğunda

Xəbər verildiyi kimi, bu il fevralın 28-də Sumqayıtda (Azərbaycan SSR) xuliqanlıq edən ünsürlər qrupu azğınlıq edərək, zorakılıq və digər hüquq pozuntuları törətmişdir.

SSR İttifaqı Prokurorluğunun xüsusi istintaq qrupu bu cinayətlərin və pozğuntuların hər biri üzrə ətraflı istintaq aparır.

Müəyyən edilmişdir ki, cinayətkar hərəkətlər nəticəsində müxtəlif millətlərə mənsub 32 nəfər həlak olmuşdur. 197 vətəndaşa, o cümlədən yüz nəfərədək milis işçisinə zərər dəymişdir. 12 zorlama hadisəsi törədilmiş, yüzdən çox mənzil qarət edilmiş, 26 məişət xidməti obyektinə və iyirmidən artıq avtomobil zədələnmişdir.

Qətlərdə, zorlamalarda, azğınlıqda və qarətlərdə iştirak etmiş şəxslər hazırda əsasən müəyyən edilmişdir. 42 nəfər həbs edilmişdir, onların bəziləri əvvəllər cinayət üstündə məhkum olunmuşlar. İctimai asayişin pozulmasına görə dörd yüz nəfərədək adam inzibati məsuliyyətə cəlb edilmişdir.

Fevralın axırında Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində olmuş hüquq pozuntuları faktları üzrə isə istintaq aparılır: burada toqquşmalar nəticəsində iki vətəndaş həlak olmuş və təqribən 50 nəfərə bədən xəsarəti yetirilmişdir.

Təhrikçiləri, zorakılıq və azğınlıq əməllərinin təşkilatçılarını aşkara çıxarmaq işi davam edir. Yaxın vaxtlarda müqəssirlər məhkəmə qarşısında cavab verəcəklər.

“Sosialist Sumqayıtı”, 24 mart 1988

Həyat təcrübəsinin işığında

Zəhmətkeşlərin, xüsusilə, gənc nəslin xalqlar dostluğu, sosialist beynəlmiləçiliyi ruhunda tərbiyə olunması müasir dövrdə çox mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Müharibə və əmək veteranları ilə redaksiyada keçirdiyimiz görüşdə də məhz bu barədə geniş söhbət getmiş, bir sıra maraqlı təkliflər irəli sürülmüşdür. Görüşdə şəhər partiya veteranları şurasının sədri Ə. Mustafayev, şəhər müharibə və əmək veteranları şurasının sədri K. Axundov, Sosialist Əməyi Qəhrmanı Z.Həsənova, veteranlardan Z.Abdullayev, H.Həsənov, A.Akopyan, J.Atayev, P.Sayans, F. Səmədov, Ş.Məcidov, J.Demyanik, C.Bayramov və başqaları iştirak etmişlər.

Ə.MUSTAFAYEV: - Əsas mətləbə keçməzdən əvvəl deməliyəm ki, fevralın 28-də şəhərimizdə baş vermiş hadisələr hamımızı məyus etmişdir. Bunu ona görə deyirəm ki, bəzi savadsız və yetkin olmayan gənclər xuliqan üsürlərə qoşulmuşdur. Bu onu göstərir ki, gənclər arasında ideya –siyasi tərbiyə işi günün yüksək tələblərinə cavab vermir. Şəhərimizdə 50-dən çox yataqxanada 20 minə yaxın gənc yaşayır. Onların çoxu valideyn nəzarətindən, ata-ana qayğısından uzaqdır. Biz veteranlar onlarla bir valideyn kimi maraqlanmalı, arzularını, qayğılarını, problemlərini öyrənməliyik, lazım gələndə ağısaqqal məsləhəti verməliyik. Gənclərimiz şərəfli yol keçmiş zəngin təcrübəyə malik veteranlardan çox şey öyrənə bilirlər. İndi yaşayış yerlərində, əmək kollektivlərində olmaq tərbiyə işini kompleks şəkildə aparmaq üçün biz –partiya, müharibə və əmək veteranları ciddi səy göstərməliyik.

K.AXUNDOV - “Bizim yolumuz xalqların əsl q ardaşlığı və birliyi yoludur”. M.S.Qorbaçov yoldaşın Azərbaycan və Ermənistan zəhmətkeşlərinə, xalqlarına müraciətində dediyi bu sözlər xüsusi mənə kəsb edir. Bəli, gənclərimizin xalqımızın inqilabi, döyüş və əmək ənənələri ruhunda tərbiyə edilməsi üçün bütün imkanlardan istifadə etməliyik. Onlar tariximizi dərinləndirən bilməli, ata və babalarının şanlı yolunu inamla davam etdirməli, daha xoşbəxt gələcəyimizin əsl qurucuları olmalıdırlar.

Z.ABDULLAYEV – Böyük Lenin hər günün, hər məqamın doğurduğu hadisə və halı daim izləyirdi.O, açıqca bildirirdi ki, həyatın gözlənilməz hadisələr burulğanında başımızı itirməmək üçün bu işi müntəzəm görməliyik. Ən çətin anda Sumqayıtlılar əsl təmkinlilik göstərdilər, gözlənilməz vəziyyəti özlərinin nəzarəti altına aldılar. Aydın oldu ki, şəhərimizdə sağlam əqidəli böyük qüvvə vardır. Superfosfat zavodunda günlərlə evə getməyən, iş başında dayanan fəhlələr, mühəndis və texniki işçilərin yanında olduğum zaman bu qüvvənin bir dəstəsini gördüm. İnşaatçıların 3 nömrəli yataxanasında “Biz beynəlmiləçilərlik” mövzusunda həsr edilən divar qəzetinin operativ nömrəsini hazırlayan sakinlərin təşəbbüsünə sevindim. Belə faktlar çoxdur.

Şəhərin mənzil-kommunal təsərrüfatı barəsində də ciddi düşünmək lazımdır. Bu bölmələrin maarif, mədəniyyət şöbələri və idman komitəsi ilə işgüzar əməkdaşlığını yaratmaq lazımdır. Zənnimcə mənzil-kommunal idarələri sistemində partiya bürosu yaratmaq faydalı olar. Yalnız bu yolla yaşayış yerlərində əhaliyə xidməti kökündən yaxşılaşdırmaq, məhəllələrdə maraqlı dairəsi klublarının şəbəkəsini yaratmaq, çətin tərbiyə olunan yeniyetmələr və uğursuz ailələrlə sistemli iş və s. çox mühüm məsələlərin həllinə partiya qayğısı və nəzarətini təmin etmək olar. Bu vacib işi bir an belə olsun ləngitmək olmaz. Onu da unutmamalıyıq ki, indiki vəziyyətdə mənzil idarəsində, onun tabeliyində olan 10-dan çox mənzil-istismar sahəsində fəaliyyət göstərən, həm də konkret və gündəlik nəzarətə ehtiyacı olan ilk partiya təşkilatları bir o qədər də səmərəli işləmirlər. Mikrorayon və məhəllə şuralarının, yaşayış yerləri üçün vacib olan bir çox digər ictimai təşkilatların formal işləməsini, zəngin həyat təcrübəsinə malik olan kommunistlərin əslində bu işlərdən kənar qalmasını, təsərrüfatçılıq

səriştəsi olmayan, yaşayış massivlərinin abadlaşdırılması, mənzil fondunun qorunması, asudə vaxtın təşkili, ictimai asayişin qorunması üçün sakinləri səfərbərliyə ala bilməyən naşi adamların mənzil - istismar sahələrində vəzifə tutmalarının səbəblərindən biri məhz bununla əlaqədardır.

Sumqayıtda sosial obyektlərin tikintisinə uzun müddət biganə yanaşılması acınacaqlı nəticə verir. Əhalinin böyük əksəriyyətinin yaşadığı mikrorayonlarda bir dənə də olsun mədəniyyət ocağı yoxdur. Gənclərin asudə vaxtlarının səmərəli təşkili üçün axtarışlar aparılmır. Şəhər komsomol təşkilatı belə vacib sahə ilə məşğul olmaqdan, daha çox ikinci dərəcəli məsələlərə meyl göstərir.

Son vaxtlar mədəniyyət-idman kompleksinin fəaliyyətində süstlük hiss olunur. Bu məlum faktın üzərindən sükutla keçməyə haqqımız yoxdur.

Z.HƏSƏNOVA: - Zəbi müəllim tamamilə haqlıdır. Mənzil təsərrüfatı və kommunal xidməti sisteminin işini təkmilləşdirmək üçün təcili və qəti tədbirlər görülməlidir.

Sosial obyektlər barədə iradlara əlavə olaraq deməliyəm ki, biz partiyamızın qayğısı sahəsində bu sahədə yaranmış çox gözəl imkanlardan lazımcına istifadə etmirik. Sosial məsələlərin həllinin ön plana çəkildiyi bir vaxtda biz nədənsə nöqsanları sadalamağa, çatışmazlıqların hesabını aparmağa daha çox meyl göstərir, nəinki konkret bir iş görürük. Halbuki, məlum səbəblər üzündən şəhərimizdə uzun illərdən bəri yarımçıq qalmış sosial obyektlər çoxdur. Əgər biz sözdən konkret işə keçmiş olsaydıq, şübhə emirəm ki, dənizkənarı parkdakı yaşıl teatr, müharibədə həlak olmuş qəhrəman övladlarımızın xatirəsinə ucaltmaq istədiyimiz memorial və bir sıra digər obyektlər çoxdan istifadəyə verilərdi.

Tarix boyu ata-babalarımız kəsdikləri duz-çörəyə hörmət etmiş, ən çətin dəqiqədə bir-birlərinə arxa, kömək olmuşlar. Mən deyərdim ki, sumqayıtlılar bu ənənəyə sədəqətlərini artıq sübüt etmişlər. Çətin anlarda azərbaycanlılar ermənlərin ən yaxın köməkçiləri oldular. Öz həyatlarını təhlükə altına qoyaraq qonşularını, iş yoldaşlarını müdafiə etdilər. Bu münasibət gənclərimizin tərbiyəsində mühüm rol oynaya bilər. İndi emosiyaların və ehtirasların qızıxdırılması vaxtı deyil. Elə bir vaxtdır ki, hamımız əl-ələ verib doğma kommunist partiyamızın müəyyənləşdirdiyi sürətləndirmə strategiyasının yenidənqurma xəttini əzmlə həyata keçirilməli, doğma vətənimizin daha da tərəqqi etməsi və çiçəklənməsi naminə var qüvvə ilə çalışmalıyıq.

P. SAYANS: - Sumqayıtda şuluqluqlar zamanı mən Kislovodskda dincəlirdim. Bu hadisəni eşidən kimi Sumqayıta qayıtdım. Doğrusu, əvvəlcə eşitdiklərimə inanmadım. Elə o dəqiqədə fikirləşdim ki, bu işdə yad əli var. 44 ildir ki, Sumqayıtda yaşayıram. Bir dəfə də olsun milli ayrı- seçkilik salındığını görməmişəm. Qəti deyirəm, bu xəyanətkarlıq Sumqayıtın işi deyil. Onun kökünü axtarmaq lazımdır.

Daha bir məsələ narahatlıq doğurur. Bu da Sumqayıtda “naxalstroyların” artması ilə əlaqədardır. Burada yaşayanlar arasında ideya-siyasi, mənəvi tərbiyə işi demək olar ki, aparılmır. Onlar mətbuatdan, kütləvi tədbirlərdən ayrı düşüblər. Hələ onu demirəm ki, “naxalstroylar” şəhərimizin ayrı-ayrı əmək kollektivlərinə ciddi ziyan vururlar. Axı, bu evlər hansı materiallar hesabına tikilir? Onların işlətdikləri enerji, su, haradan alınır? Bu şəhərin əlaqədar təşkilatlarını ciddi düşündürməlidir. “Naxlastroy” lardan birdəfəlik yaxa qurtarmaq lazımdır.

Veteran həmçinin qeyd etmişdir ki, sovet orqanlarının, müvafiq idarə və təşkilatların rəhbərliyi Sov. İKP XXVII qurultayının, Mərkəzi Komitənin sonrakı plenumlarının qərarları ilə əlaqədar şəhər partiya komitəsinin Sumqayıtın sənaye və iqtisadi inkişafı ilə bağlı müəyyən etdiyi tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün ciddi məsuliyyət hiss etməli, nəzərdə tutulmuş bütün sosial məsələlərin vaxtında yerinə yetirilməsini təmin etməli, bununla da şəhərdə mənəvi- psixoloji iqlimin sağlamlaşdırılması və möhkəmləndirilməsinə yaxından kömək göstərməlidirlər.

H. HƏSƏNOV: - Dərin düşüncəli, ağıllı-kamallı olan adam hər cür vəziyyətdən baş çıxarmağı bacarmalıdır. Gərgin günlərdə sumqayıtlılar əl-ələ verərək əmin-amanlığı, asayişini bərpa etdilər. Partiyanın müraciətinə əməli işlə cavab verdilər. Partiya bizi vətəndaş yetkinliyi və təmkinliyi göstərmək, ağılla-kamalla hərəkət etmək ruhunda tərbiyələndirir. Bu gün yenidənqurmanın taleyi bizim əlimizdədir. Sovet hakimiyyəti illəri ərzində təşəkkül tapmış dostluq, qardaşlıq əməllərini möhkəmlətməklə, bütün xalqların mənafeyini gözləməklə ən yaxşı uğurlar qazanmaq mümkündür.

Sumqayıt özü sözün əsl mənasında beynəlmillətlər şəhəridir. Bu barədə fikirləşmək gənclərin ideya-siyasi və mənəvi tərbiyəsi ilə əlaqədar tədbirlər müəyyənləşdirmək lazımdır. Yaşayış yerlərində gənclərlə işə münasibəti dəyişdirməyin vaxtı çoxdan çatmışdır.

A AKKOPYAN: - Mən 53 ildir ki, əmək cəbhəsində çalışıram. Həmişə azərbaycanlılarla bir yerdə olmuşam. Bir- birimizin xeyrinə, şərinə yaramışıq. Qohum olmuşuq. Biz hamımız burada yaşa dolmuşuq. Övladlarımız burada böyüyüblər. Elə ona görə də biz özümüzü haqlı olaraq və fəxrlə sumqayıtlı hesab edirik. Fevralın 28-də şəhərimizdə törədilmiş fəlakətli hadisələr, əlbəttə hamımızı məyus etmişdir. Şəhərimizə dəymiş maddi və mənəvi zərərin aradan qaldırılmasında fəal iştirak etmək indi bizim əsas qayğımız olmalıdır. SSRİ xalqlarının sıx birliyinə, yenidənqurmanın sürətli inkişafına əngəl törədənlərə qarşı qəti mübarizə aparmalıyıq.

Diskusiyada veteranlardan Ş. Məcidov, F. Səmədov, Y. Demiyannik, C. Bayramov və başqaları da çıxış edərək bir sıra təkliflər irəli sürmüşdülər. Onlar əmin etmişlər ki, zəhmətkeşlərin, xüsusilə gənclərin ideya-siyasi tərbiyəsinin səviyyəsini yüksəltmək məqsədilə həyata keçirilən tədbirlərdə yaxından iştirak edəcək, şəhərdə beynəlmilləl şəraitin daha da möhkəmləndirilməsi üçün əllərindən gələni əsirgəmiyəcəklər. Bu işdə şəhər partiya, müharibə və əmək veteranları şuraları, bütün veteranlar yaxından iştirak edəcək, gənc nəslin sosialist beynəlmilləlçiliyi ruhunda tərbiyə olunması üçün nə lazımdırsa edəcəklər.

“Sosialist Sumqayıtı”, 05 aprel 1988

Yalan ayaq tutar, amma yeriməz

Yenə fevral ayının sonlarında şəhərimizdə baş verən hadisələrə qayıdıraq. Günlər keçdikcə bu hadisələr ətrafında gedən söz-söhbətlərin reallıqdan, həqiqətdən uzaq dairəsi öz genişliyini itirib və az olsa da əsası olmayan yalan şayiələr yenə də özünə yer tapa bilir. Özü də necə ağ yalan! Yalan şayiələr ayaq tutsa da yeriyyə bilməmiş, amma beyinləri bir anlığa dəhşət dumanı ilə bürümüş, ürəkləri, qəlbləri sarsıtmışdır! Guya doğum evinə hücum edilmiş, hamilə qadınlar doğranmışdır. Körpələrin başları ilə futbol topu kimi oynayırlar. Bax, budur qara şayiə, ağ yalan!

Yenə əvvəlki söhbətə, doğum evinə qayıdıraq. Baş həkim Ş. Abışova deyir ki, məhz fevralın 28-də və 29-da baş mütəxəssislərlə birlikdə gecə və gündüz növbə çəkmişik, anaların və körpələrin başı üstündə olmuşuq. Xuliqanlar heç doğum evinin ərazisinə belə gəlməyiblər. Ən pisi, dəhşətlisi budur ki, qara şayiələr kimlərsə cəhdi ilə beyinlərə, ürəklərə daha tez yol tapır. Respublikamızın hər yerindən bizə zəng vurub bu faktın nə dərəcədə düz olduğunu bilmək istəyirdilər.

“Meditinskaya qazeta”nın müxbiri A. Melkumyan bu günlərdə şəhərimizdə və doğum evlərində oldu. Həmin günlərdə anadan olmuş erməni Rita Atalyanın (10-cu mikrarayon, ev 51, mənzil 66) evinə də getdik, bütün ailə üzvləri və fevralın 28-də doğulmuş körpə Saşa ilə görüşdük. Atalyanlar üç otaqlı gözəl və rahat mənzildə yaşayırlar. Rita uşaq poliklinikasında işləyir. Əri “Cənubpoladkonstruksiya” quraşdırma trestində quraşdırıcıdır.

Ginekoloq-cərrah X. Paşayeva bildirir ki, şəhərimizdəki iğtişanlı günlərdə hadisələrdən xəbərsiz, öz xoşbəxt və rahat dünyasında olanlar elə məhz körpələrimiz idilər. Biz o günlərdə yeni doğulmuşlara evlərində baş çəkə bildik, lazımı yardım göstərdik. Bu barədə telefon zənglərinə, birbaşa verilən suallara arxayınlıqla, tam məsuliyyət hissi ilə cavab verdik. Çünki anaların və körpələrin həyatının mühafizəsi üçün nə lazımdırsa edilmişdi...

Şayiələr olmayanlardır. Şayiələr beyinləri, ürəkləri zəhərləyən ilanlardır. O, süründükcə, qıvrıldıqca şayiələr də acı bağırsağ kimi uzanır. Ağıl, kamal qara şayiələrin qarşısına sədd çəkməli, onları həmişə dəf etməlidir. Belə olarsa, olmayanlar şayiələrə çevrilməz!

S. Bayramova
“Sosialist Sumqayıt”, 09 aprel 1988

Yüksək tələblər mövqeyindən

Sumqayıtda həyat əvvəlki qaydada davam edir. Adamlar işləyir, asudə vaxtlarını mənalı, məzmunlu keçirir, qonaq gedir, qonaq qəbul edirlər.

Lakin bir az əvvəl küncdən – bucaqdan baş qaldıran şayiələr məhəllə-məhəllə, həyət - həyət, ev-ev dolaşır, adamların rahatlığını əlindən alır, ürəklərə şübhə toxumu səpirdi. Artıq çox şey aydınlaşıb. Adamlar nəyin doğru, nəyin yalan və uydurma olduğunu anlayıblar. Bununla belə indi başqa söz – söhbət dolanır. Guya Sumqayıtda baş vermiş şuluqlarla əlaqədar günahlı-günahsız çoxlu adam həbs olunub. Buraya təsadüfən düşən adamları, o cümlədən gəncləri və yeniyetmələri ən ciddi cəza tədbirləri gözləyir.

Şəhər xalq məhkəməsinin sədri S. Məmmədovun redaksiyamızın sifarişi ilə hazırladığı materialda bu məsələlər aydınlaşdırılır.

Şayiə çox qorxulu düşməndir. Həqiqətin üstünün azacıq da olsa pərdələnməsi şayiələrin daha geniş qol-budaq atmasına imkan yaradır. Mən məlum faktları təkrar etmək istəmirəm. Artıq mətbuatdan hamıya aydındır ki, fevralın 28-də şəhərimizdə baş verən hadisələrlə əlaqədar müqəssirlər tutulmuş, onların haqqında cinayət işi qaldırılmışdır. SSRİ Prokurorluğunun xüsusi müstətiqlər qrupunun rəhbərinin “İzvestiya” qəzetinin müxbiri ilə müsahibəsində dediyi kimi, yəqin ki, istintaqın nəticəsi aprel ayında məlum olacaq, cinayətkarların bir qrupu məhkəmə qarşısında dayanacaq və layiqli cəzalarını alacaqlar.

Artıq şayiələri doğuran səbəblər barədə açıq söz demək mümkündür. Xırda xuliqanlıq hərəkətləri üstündə məsuliyyətə cəlb edilmiş 444 nəfər məhkəmə qarşısında dayanmışdır. Onlardan 400-ə yaxını 3 gündən 15 günədək həbs cəzasına məhkum edilmiş, bir hissəsi isə 50 manat cərimə olunmuşdur. Bəzilərinin cəzası daha ağır olmuşdur. Onlar barədə ayrıca söhbət açmazdan qabaq deməliyəm ki, bu cür məsuliyyətə cəlb olunanların, doğurdan da, əksəriyyəti gənclərdir. Hətta aralarında həddi-buluğa çatmayanlar, həmçinin ümumtəhsil və texniki peşə məktəblərinin şagirdləri də vardır. Bu adamlar xoşagəlməz hadisələrin tamaşaçıları, xuliqan ünsürlərin dəstəsinə qarışanlar, sənədlərin yoxlanması zamanı müqavimət göstərənlərdir. Şəhərimizdə komendant saati təyin olunduğu və onları pozanların cəzalandırılacağını yəqin ki, hamı bilirdi. Bununla belə tutulanlar arasında pasportu, buraxılış və rəqəsi olmayanlarla yanaşı, üstündə soyuq silah gəzdirənlər də aşkar edilmişdir.

Onlar kimlərdir? Qazdan xilas etmə xidməti işçisi V. Məmmədov, “Şirvan” dəmiryol stansiyasının çilingəri N. Nəcəfov, boru-prokat zavodunda quraşdırıcı çilingər işləyən A. Enşteyn, alüminium zavodundakı mexaniki-təmir sexinin tokarı R. Rəsulov, taksomotor parkının ustası A. Ələkbərov. Beşi də özləri ilə soyuq silah - əldə düzəltmə, yaxud xaricdə istehsal olunmuş düyməli bıçaq və finka gəzdirdikləri üçün Azərbaycan SSR Cinayət Məcəlləsinin 220-ci maddəsinin ikinci hissəsi ilə müqəssir bilinərək müxtəlif müddətlərə azadlıqdan məhrum edilmişlər. Məhkəmə prosesi göstərmişdir ki, onlar mart ayının ilk günlərində, yəni xoşagəlməz hadisələrdən sonra tutulmuş və heç bir cinayət hadisəsi törətməmişlər. Bununla belə soyuq silah gəzdirmək qanuna ziddir.

Nadir Nəcəfovun 4 uşağı var. Yuxarıda dediyim kimi, “Şirvan” stansiyasında çilingər işləyir. Onun üstündə ov bıçağı tipli xaricdə istehsal olunmuş düyməli bıçaq çıxmışdır. Sual olunur: o bunu nə üçün gəzdirir? Hələ onu demirik ki, özünün etirafına görə bu bıçaq il yarımdır ki, ondadır. Bu cür soyuq silah gəzdirənlərə qarşı vaxtında daha ciddi tədbirlər görülsəydi, indi Nadir kimiləri məhkəmə qarşısında cavab verməli olmazdılar. O, bir il altı ay müddətində azadlıqdan məhrum edilmişdir.

Rauf Rəsulov daha gəncdir. Həddi- buluğa çatmayıb. Amma cibindən tapılan əldə qayıрма bıçağı öz iş yerində keçən il düzəldib. Həm də onu iş yerindəki şkafda saxlayırmış. Bəs, bu bıçağı düzəldəndə iş yoldaşları, xüsusilə sexin rəhbərləri görməmişlərimi? Bizə belə gəlir ki, yerlərdə ciddi nəzarətin olmaması ayrı-ayrı adamların iş yerlərində müxtəlif əşyalar düzəlməsinə, iş vaxtından və materialdan sui-istifadə etməsinə imkan verir.

Məhkəmə proseslərinin bir qismi bilavasitə əmək kollektivlərində keçirilmiş, adamların rəy və təklifləri nəzərə alınmışdır. Bununla yanaşı müqəssirlərin işlədikləri müəsisə və təşkilatlara ideya-siyasi tərbiyə işinin gücləndirilməsi barədə təqdimatlar, 5 nəfər barədə isə xüsusi qəraradlar göndərilmişdir.

Tutulanlar arasında boru-prokat zavodu, 3 nömrəli evtikmə kombinatı, kimya sənayesi, “Sintezkauçuk” istehsalat birliklərinin, əhaliyə məişət xidməti istehsalat idarəsi və kompressorlar, superfosfat zavodunun işçilərinin faizi daha çoxdur. Bu adamlar arasında ümumtəhsil texniki peşə məktəbi şagirdlərinin olması ciddi narahatçılıq yaradır. Yeri gəlmişkən deym ki, onların 4–ü təkcə 4 nömrəli texniki peşə məktəbinin şagirdləridir. Bu onların çalışdıqları, təhsil aldıkları kollektivlərin rəhbərlərini, ictimai təşkilatlarının başçılarını ciddi narahat etməlidir. Tutulanlar arasında 30 nəfərin heç yerdə işləməməsi, 37 nəfərin ümumiyyətlə Sumqayıtda yaşamaması və pasport qeydiyyatında olmaması kimi faktlar hüquq mühafizə orqanları işçilərinin diqqətini cəlb etməlidir. Onlar tufeyliliyə qarşı daha qəti mübarizə aparmalıdırlar. Yeniyetmələr və gənclər arasında tərbiyə işinin yaxşılaşdırılması, valideynlərlə məktəblərin əlaqələrinin möhkəmləndirilməsi çox vacibdir. Bir sözlə, dostluq və qardaşlıq şəhəri kimi şöhrət tapmış Sumqayıtın uşaqlarını və gənclərini ata və babalarının beynəlmiləlçilik ənənələrinin layiqli varisləri kimi yetişdirmək indi hər bir əmək kollektivinin, ailənin maarif və mədəniyyət işçisinin, bir sözlə, hamımızın gündəlik qayğısına çevrilməlidir.

S. Məmmədov
“Sosialist Sumqayıtı”, 14 aprel 1988

Hökm çıxarılmışdır

Respublika Ali Məhkəməsinin üzvü T. A. Zəbranyanın sədrliyi ilə Azərbaycan SSR Ali məhkəməsinin cinayət işləri üzrə məhkəmə kollegiyası açıq məhkəmə iclasında 7 nömrəli Sumqayıt texniki peşə məktəbin şagirdi Y. Qəribovun işinə baxılmasını başa çatdırmışdır.

O, fevralın 29-da Sumqayıtda baş vermiş kütləvi iğtişaslarda bilavasitə iştirak etməkdə və V. Sarkisyanın sağlamlığına az ağır dərəcədə zərər çəkdirən bədən xəsarəti yetirdiyinə görə ittiham olunurdu. Məhkəmənin gedişi zamanı onun müqəssir olduğu sübuta yetirilmişdir. Y. Qəribov 6 il azadlıqdan məhrum edilmişdir. Hökm çıxarılarəkən cinayətin təhlükəliliyi, müttəhimin yetkinlik yaşına çatmaması ilk dəfə mühakimə olunması nəzərə alınmışdır.

Məhkəmə kollegiyasının N. Qəribovun oxuduğu 7 nömrəli Texniki peşə məktəbində siyasi-tərbiyə və beynəlmiləcilik işində nöqsanlara yol verilməsi barədə xüsusi qərarə çıxarmışdır.

Mühakimə başlamışdır.

Respublika ali məhkəməsinin üzvü L.V Tixonovanın sədrliyi ilə Azərbaycan SSR Ali Məhkəməsinin cinayət işləri üzrə məhkəmə kollegiyası V.İ.Lenin adına ABZ-da kran maşinistinin köməkçisi işləyən Aydın İnşallah oğlu İbişovun işinə baxmağa başlamışdır. O, Sumqayıtda baş vermiş kütləvi iğtişaslarda iştirak etdiyinə görə Azərbaycan SSR cinayət məəcəlləsinin 72-ci maddəsiylə mühakimə olunur.

“Sosialist Sumqayıt”, 26 may 1988

Sumqayıt: Prokurorluq istintaqı davam etdirir.

Sumqayıtda bu ilin fevralının son günləri qara səhifələr kimi yadda qalıb. Bu şəhərin faciəsi istisnasız olaraq bütün sovet adamlarına qəlbən ağır təsir göstərmişdir və onlar törədilmiş iğtişaşlarda müqəssir olanların cəzalandırılmasını haqlı olaraq tələb edirlər.

Mətbuatda xəbər verildiyi kimi, SSR İttifaqı Prokurorluğu Sumqayıtda kütləvi iğtişaşlar haqqında cinayət işi qaldırmışdır. Məhkəmə prosesləri olmuş və burada müqəssirlər barəsində tədbirlər, onların cinayət dərəcəsi müəyyən edilmiş, ədalətli hökmlər çıxarılmışdır. İstintaq davam edir. Təcrübəli müstəntiqlər, kriminalistlər, hakimlər, psixoloqlar qrupu indi Sumqayıtdadır və fevralda baş vermiş hadisələri çox diqqətlə təhlil edir. Bu qrupa SSRİ Prokurorluğu Baş İstintaq İdarəsi rəisinin müavini V. İ. Nənaşev, SSRİ Baş Prokuroru yanında xüsusilə mühüm işlər üzrə müstəntiq V. S. Qalkin başçılıq edirlər. Biz SSRİ Baş Prokurorunun müavini A. F. Katuşevlə görüşdük və ondan bir sıra suallara cavab verməyi xahiş etdik.

Aleksandr Filippoviç dedi: “Sumqayıt işi” üzrə bu günədək SSRİ Prokurorluğunun topladığı məlumat bunun üçün mənə imkan verir. Buyurun, suallarınızı verin.

- Sizcə, Sumqayıt hadisələrindən qabaq nələr olmuşdu? Bu hadisələr Dağlıq Qarabağdakı hadisələrlə əlaqədarmı? Bir də, əgər mümkünsə, həmin fevral günlərinin xronikasını oxuculara xatırladın.
- Heç şübhəsiz, Sumqayıt hadisələri Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətindəki hadisələrlə çox sıx bağlıdır. DQMB-də millətçi əhval-ruhiyyəli ünsürlər tərəfindən törədilib fevralın 22-də başlanmış kütləvi iğtişaşlar Azərbaycanın ən böyük sənaye mərkəzlərindən biri olan Sumqayıtda vəziyyəti gərginləşdirmişdi. İndi biz dəqiq müəyyən etmişik ki, şəhərdə iğtişaşları xuliqanlıq edən, son dərəcə gərgin vəziyyətdən, emosiyaların və ehtirasların coşmasından, Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətini Ermənistan SSR-ə daxil etmək tələbləri ilə əlaqədar cürbəcür uydurmaldan istifadə edən ünsürlər törətmişlər. Savadsız, yetkin olmayan adamlar, yeniyətmələr hüquqa zidd hərəkətlərə cəlb edilmişdilər.

Fevralın 27-də V. İ. Lenin adına meydana sayca xeyli adam-əsasən gənclər toplaşmışdılar. Erməni millətindən olan şəxslərə basqın etmək çağırışları eşidilməyə başladı. Əlbəttə, elələri də vardı ki, onlar zorakı, fiziki hərəkətlərə etiraz edirdilər. Lakin azğın natiqlərin millətçilik şüarları öz təsirini göstərdi – şəhərin müxtəlif rayonlarında gənclərdən ibarət dəstələr mağazaların vitrinlərini daşa basmağa, erməni millətindən olan vətəndaşları döyməyə başladılar. Xuliqanlıqı dayandırmaq barəsində milis işçilərinin tələbinə məhəl qoymurdular. Ertəsi gün, fevralın 28-də hadisələr ən yüksək nöqtəyə çatdı. İctimai asayiş pozulması halları xüsusilə qərəzli xarakter kəsb etdi. Azərbaycanlı vətəndaşlardan ibarət dəstələr dəyənək, daş və başqa predmetlə silahlanıb ermənilərin mənzillərinə basqın etməyə, amansız zorakılıq tədbirləri görməyə, əmlakı məhv etməyə başladılar. İstintaq zamanı müəyyən olunduğu kimi təhrikçilər arasında dəfələrlə məhkum olunmuş adamlar da var idi.

Nəticələr məlumdur: 32 nəfər, o cümlədən 26 nəfər erməni həlak olmuşdur. 200-dək mənzil talan edilmiş, 50-dən artıq məişət obyektı dağıdılmış, yandırılmış, bir neçə avtobus və avtomaşın zədələnmişdir. Azğınlaşmış adamlar şəhərdə ictimai əsaişin qorunması işinə maneçilik törədərək hərbi qulluqçuları, milisionerləri daşa basırdılar. Bu şəraitdə altı nəfər azərbaycanlı həlak olmuşdur. Yüz

nəfərdən çox adam- daxili işlər orqanlarının əməkdaşları və hərbi qulluqçular ağırlıq dərəcəsi müxtəlif olan bədən xəsarəti almışlar.

Martın 1-dək iğtişəşləri dəf etmək mümkün oldu. Hadisələrin çox diqqətlə təhqiq edilməsi nəticəsində 94 təhrikçi və iştirakçı həbs edilmişdir, cinayət təzahürlərinə imkan yaradan səbəblərin və şəraitin aydınlaşdırılması üçün hər cür tədbirlər görülür.

- Aleksandr Filippoviç, mən faciəli fevral hadisələrindən əvvəllər də bir neçə dəfə Sumqayıtda olmuşam. İki yüz minlik şəhər böyük, səliqəsiz qəsəbə təsiri bağışlayır. Burada bir çox sosial-iqtisadi problemlər tamamilə başlı-başına buraxılmış. Orada uşaqlar səhərdən-axşama qədər küçələrdə gəzib-dolaşır, özlərini tükənmək bilməyən qüvvəsini sərf etməyə yer axtarırlar. İğtişəşlər zamanı məhz yeniyetmələr, yaşına görə məhkəməyə verilə bilməyən uşaqlar hadisələr girdabına cəlb olunmuşdular. Siz bilən, şəhərdə belə şərait iğtişəşlərin səbəbi, DQMB hadisələri isə yangın törətmiş məşəl olmayıbmı!
- Bəli, doğurdan da, sumqayıtlıların narazılığı üçün səbəblər qədərindən çox yığılmışdır. Şəhərdə mənzil fəlakətli dərəcədə çatışmır. Nəticədə özbaşına tikilən, adi rahatlığı olmayan daxmalar sürətlə inkişaf etməyə başlamışdır. İnsan ləyaqəti üçün belə təhqiramiz şəraitdə adamlar nəinki müvəqqəti yaşayırlar, onların bütün həyatı belə şəraitdə keçir. Şəhərdə ekoloji mühit sumqayıtlıları haqlı olaraq hiddətləndirir. Sumqayıt atmosferinin tərkibində olan qazın miqdarı bütün normalarda nəzərdə tutulduğundan qat-qat çoxdur. Adamlar bir çox xəstəliklərin, xüsusən də uşaq xəstəliklərinin yayılmasının səbəblərini haqlı olaraq bununla əlaqələndirirlər. Söz yox ki, bütün bunlar adamların əhval-ruhiyyəsinə təsir göstərməyə bilməzdi və adamların küçələrə çıxmasının səbəblərindən biri olmuşdur. Orada isə təhrikçilər fəaliyyət göstərir və talançılığa, qarətçiliyə, qətlərə çağırışlar üçün millətçilik şüarlarından istifadə edirdilər.
- Güman edilir ki, partiya, sovet orqanları baş verən hadisələr üzərində nəzarəti əslində itirmişdilər. Olmaya, onların nüfuzu kifayət qədər deyildi! Həmin günlərdə şəhər, respublika milis işçiləri də lazımi səviyyədə deyildilər. Onlar da əvvəlcə təhrikçilərin, sonra da, əlbəttə, azğınlaşmış adamların öhtəsindən gələ bilməmişdilər. Bu barədə fikriniz necədir!
- Sumqayıt üçün faciəli günlərdə respublikanın və şəhərin partiya-sovet işçilərinin hərəkətlərinə Azərbaycan KP MK tərəfindən qiymət verilmişdir. Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi Müslümzadə vəzifəsindən azad olunmuş və Sov.İKP üzvlüyündən xaric edilmişdir. Şəhər partiya komitəsinin digər məsul işçiləri də fəaliyyətsizlik, təşəbbüslüklük, acizlik göstərdiklərinə görə ciddi partiya məsuliyyətinə və intizam məsuliyyətinə cəlb olunmuşlar.

Siz haqlısınız, milis işçiləri də lazımi səviyyədə olmamışlar. Onlar asayiş yaratmaq və qeyri-adi şəraitdə vətəndaşların təhlükəsizliyini qorumaq üçün operativ sürətdə qəti tədbirlər görə bilməmişlər. Açıq demək olar ki, onların bir qismi ağır vəziyyətə düşmüş adamların taleyinə biganəlik göstərmişdi. Yalnız SSRİ Daxili İşlər Nazirliyinin qəti müdaxiləsindən sonra əlavə qüvvələr fəaliyyətə başladılar. İğtişəşləri dəf etmək üçün SSRİ Müdafiə Nazirliyinin bölmələrini və SSRİ Daxili İşlər Nazirliyinin daxili qoşunlarını şəhərə yeritmək lazım gəldi. Xəbər verildiyi kimi, SSRİ Prokurorluğu xidməti vəzifəsinin icrasına səhlənkar yanaşmış milis işçiləri barəsində cinayət işi qaldırmağa məcbur olmuşdur. İstintaq aparılır.

- Aleksandr Filippoviç, deyərsən, “Sumqayıt işi” son onilliklərdə ölkə prokurorluğunun təhqir etdiyi bütün işlər çərçivəsindən kənara çıxır. Görünür, işinizdə müəyyən çətinliklər törədir. Əgər belədirsə, bu çətinliklər nədən ibarətdir.

- Bu, həqiqətən görülməmiş işdir. Desəm ki, fevralın axırında bütün şəhər, onun mikrarayonları, məhəllələri, bir çox mənzilləri hadisə yeri olmuşdur. Həqiqəti təhrif etmiş olmaram. Fevralın 28-də zorakılığın ilk qurbanları aşkar olan kimi Sumqayıt şəhərinin prokuroru cinayət işi qaldırmışdır. Martın 1-də bu iş SSRİ Baş Prokuroru yanında xüsusilə mühüm işlər üzrə müstəntiq V. S. Qalkin tərəfindən icraata qəbul edilmişdir. İşin xarakteri, onun yüksək ictimai-siyasi əhəmiyyəti və həcmi nəzərə alınaraq istintaq - operativ qrup yaradılmış və bu qrupa SSRİ Prokurorluğunun Dövlət Təhlükəsizliyi Komitəsinin və Daxili işlər Nazirliyinin ən ixtisaslı müstəntiqləri daxil edilmişlər. İş prosesində bizə kütləvi iğtişaşların təşkilatçıları, fəal iştirakçıları aşkara çıxartmaq, cinayətkarcasına qəsdlərin hallarını müəyyən etmək lazımdır. Çətinliklər çoxdur. İğtişaş iştirakçılarının rolunu və hərəkətlərini müəyyən etmək, baş vermiş bütün hadisələrinin epizodlarını canlandırmaq, mümkün ehtimalları yoxlamaq o qədər də asan deyildir.

Müstəntiqlər, kriminalistlər, məhkəmə-tibb ekspertləri çox diqqətlə işləyərək az müddət ərzində həlak olanların şəxsiyyətlərini, cinayətlərin törədildiyi yerləri, bədənə dəymiş zədələrin ağırlıq dərəcəsini müəyyən etmişlər.

Şübhə yoxdur ki, zorakılıq edənlər arasına elələri də düşmüşdülər ki, onlar hadisələrin gedişi ilə camaata qoşulmuşlar. Lakin qatı fitnəkarlar və quldurlar da var. İndi hər kəsin dəqiq kim olduğunu da müəyyən etməliyik. Lakin bizə indidən aydındır ki, fevral ayında Sumqayıtda adamları öldürənlər, qarətçilər və zorlayıcılar şəhər əhalisinin çox cuzi bir qismini təşkil edir.

“Sumqayıt işi” ətrafında cürbəcür uydurmalar istintaqa mane olmaqdadır. Məsələn, şayiələr yayılır ki, şəhərdə kütləvi iğtişaşlardan qabaq cismən məhv edilmək üçün erməni millətindən olan şəxslərin siyahısı tutulmuş. Guya bir sıra müəsisələrdə xüsusi olaraq metal çubuqlar və başqa predmetlər hazırlanmış. Guya rabitə qovşaqlarının işçiləri ermənilərin mənzillərində telefonları qəsdən şəkəkdən çıxarıblarmış. Və sair ilaxır. Bu və buna bənzər xəbərləri yoxlamaq üçün müstəntiqlər Sumqayıtın bir çox sakinlərini, müəsisələrin fəhlələrini, mənzil - istismar kontorlarının, rabitə qovşaqlarının və digər xidmət bölmələrinin əməkdaşlarını dindirmişlər. Belə xəbərlərdə heç biri təsdiq edilməmişdir.

Lap bu yaxınlarda istintaq qrupuna Ermənistan sakini Q. B. Ulbayanın məktubu daxil olmuşdur. O, məktuba Sumqayıtda yaşayan vətəndaş A. Q. Qriqoryanın ərizəsini də əlavə etmişdir. Ərizədə kütləvi iğtişaşlar zamanı onun arvadının və 3 uşağının həlak olduğunu bildirirdi. Bu vəziyyətlə əlaqədar olaraq A. Q. Qriqoryan iyulun 4-də SSRİ Prokurorluğunun müstəntiqinə eynən aşağıdakıları izah etmişdir: “...Biz hamımız: mən, arvadım, oğlum Pavel və qızım Yelena sağ-salamatıq. Mənim heç vaxt Vladimir adında oğlum olmayıb. Guya arvadım və uşaqlarım həlak olublar. Mən bu barədə heç vaxt heç kimə deməmişəm və bununla əlaqədar Moskvaya da getməmişəm. Mənim adımdan yazılmış ərizənin surəti mənə təqdim edilmişdir. Lakin imza mənim deyil. Mən belə imza etmirəm. Bu ərizədə göstərilən məlumat uydurmaqdır”.

- Məlumdur ki, zəhmətkeşlərin arzularını nəzərə alaraq, bir sıra cinayət işlərinə Rusiya Federasiyasının məhkəmələrində baxmaq qərara alınmışdır. Bu barədə sizin rəyiniz!
- Belə bir qərar obyektivliyin maksimum təmin edilməsi xeyrinə qəbul olunmuşdur. Hər bir konkret halda işin məhkəməyə aidiyyətini SSRİ Ali Məhkəməsi müəyyən edəcəkdir.
- Belə şayiələr yayılır ki, “Sumqayıt işi”nin təhqiri düyünə düşmüşdür. Bu belədirmi?
- SSRİ İttifaqının Prokurorluğu istintaqın mümkün qədər intensiv aparılması üçün tədbirlər görür. Dediym kimi, qətlər, talanlar, zorakılıqlar və digər cinayətlər törədilməsi üstündə bu günədək 94 adam cinayət məsuliyyətinə cəlb olunmuşdur. 29 müttəhim barəsində 19 cinayət işi artıq məhkəməyə göndərilmişdir. İsmayılovun işindən (bu barədə mətbuatda xəbər verilmişdir) sonra məhkəmədə daha altı işə baxılmışdır. Onların arasında maşinist

köməkçisi Aydın İbişovun da işi vardır. O, xuliqanları başına yığaraq , ermənilərə divan tutmağa çağırmış və metal dəyənəklərlə silahlanan cinayət yoldaşları ilə birlikdə hərbi qulluqçulara basqın etmişdir. 7 nömrəli orta texniki peşə məktəbinin şagirdi Yaşar Qəribov da xuliqanlıq hərəkətlərində ifşa edilmiş və mühakimə olunmuşdur. O, vətəndaş V. Sarkisyanı bədən xəsarəti yetirmişdir. Sumqayıtda baş vermiş qətlər və digər cinayətkarcasına qəsdlər haqqında daha bir neçə iş məhkəməyə göndərilmiş və yaxın vaxtlarda onlara baxılacaqdır.

- Belə bir sual: ölkəmizdə həyatın bütün sahələrinin yenidən qurulması, aşkarlıq, demokratikləşdirmə, mənəm-mənəmlik şəraiti yaratmamışdırmı? Buna Sumqayıt da müəyyən dərəcədə sübutdur.
- Çox aktual sualdır. XIX Ümumittifaq partiya konfransında Sov. İKP MK-nın Baş katibi M. S. Qorbaçovun məruzəsində qeyd olunmuşdur ki, şəxsi hüquqların və azadlıqların bərqərar edilməsi, ümumən demokratiyanın və aşkarlığın genişləndirilməsi qanunçuluğun möhkəmləndirilməsi ilə, qanuna sözsüz hörmət hissinin tərbiyə edilməsi ilə yanaşı getməlidir. Məruzədə deyilir: “Demokratikləşdirmə nə özbaşınalıqla, nə məsuliyyətsizlə, nə də azgınlıqla bir araya sığmır”. Hüquq qaydasını, sovet adamlarının şəxsi toxunulmazlığını, onların şərəfini, ləyaqətini və əmlakını qorumaq üçün qanunun bütün gücündən istifadə ediləcəkdir.

Yenidənqurma şəraitində sovet adamlarının siyasi və sosial fəallığı artır. SSRİ

Konstitusiyasının təminat verdiyi yığıncaqlar, mitinqlər, küçə yürüşləri, nümayişlər keçirmək azadlığı getdikcə daha fəal surətdə həyata keçirilir. İctimai maraq doğuran hər bir problemin hər tərəfli müzakirə olunması və götür –qoy edilməsi üçün şərait yaradılmışdır, ictimai rəyin rolu artır.

Lakin biz buna da göz yuma bilmərik ki, bəzi məsuliyyətsiz, ekstremist və millətçi əhval-ruhiyyəli şəxslər ictimai həyatın demokratikləşdirilməsi prosesindən fitnəkar məqsədlər, cəmiyyətə zidd əhvalı qızıqdırmaq üçün istifadə etməyə çalışırlar ki, bu da bir sıra hallarda ictimai təhlükəsizlik üçün, vətəndaşların hüquqları üçün qorxu törədir. Belə cəhdlərin qarşısı qətiyyətlə alınacaqdır. Bu “SSRİ-də yığıncaqların, mitinqlərin, küçə yürüşlərinin və nümayişlərinin təşkili və keçirilməsi qaydası haqqında” SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin bu günlərdə dərc olunmuş Fərmanında da qeyd edilmişdir.

Bəs Sumqayıt ... orada qayda-qanun bərpa olunmuşdur. Lakin fevralın dəhşətli günləri xatirəmizdən izsiz silinib gedə bilməz. Bütün müqəssirlər layiqli cəzasını almalıdırlar.

SSRİ Prokurorluğu istintaqı davam etdirir.

“Kommunist”, 19 avqust 1988

Sumqayıt prokurorluğunda istintaq davam edir

Sumqayıtda bu ilin fevralın son günləri qara səhifələr kimi yadda qalıb. Bu şəhərin faciəsi istisnasız olaraq bütün sovet adamlarına qəlbən ağır təsir göstərmişdir və onlar törədilmiş iğtişaşlarda müqəssir olanların cəzalandırılmasını haqlı olaraq tələb edirlər.

Mətbuatda xəbər verildiyi kimi, SSR İttifaqı prokurorluğu Sumqayıtda kütləvi iğtişaşlar haqqında cinayət işi qaldırmışlar. Məhkəmə prosesləri olmuş və burada müqəssirlər barəsində tədbirlər onların cinayət dərəcəsi müəyyən edilmişdir. Ədalətli hökmlər çıxarılmışdır. İstintaq davam edir. Təcrübəli müstəntiqlər, kriminalistlər, psixoloqlar qrupu indi Sumqayıtdadır və fevralda baş vermiş hadisələri çox diqqətlə təhlil edir. Bu qrupa SSRİ Prokurorluğu Baş İstintaq İdarəsi rəisinin müavini V. İ. Nenaşev, SSRİ Baş Prokuroru yanında xüsusi mühüm işlər üzrə müstəntiq V. S. Qalkin başçılıq edirlər. Biz SSRİ Baş Prokurorluğunun müavini ilə görüşdük və onlardan bir sıra suallara cavab verməyi xahiş etdik.

Aleksandr Filippoviç dedi: “Sumqayıt işi” üzrə bu günədək SSRİ Prokurorluğunun topladığı məlumat bunun üçün mənə imkan verir. Buyurun, suallarınızı verin.

- Sizcə, Sumqayıt hadisələrindən qabaq nələr olmuşdu? Bu hadisələr Dağlıq Qarabağdakı hadisələrlə əlaqədardır? Bir də, əgər mümkünsə, həmin fevral günlərinin xronikasını oxuculara xatırladın.

- Heç şübhəsiz, Sumqayıt hadisələri Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətindəki hadisələrlə çox sıx bağlıdır. DQMV-də millətçi əhval-ruhiyyəli ünsürlər tərəfindən törədilib, fevralın 22-də başlanmış kütləvi iğtişaşlar Azərbaycanın ən böyük sənaye mərkəzlərindən biri olan Sumqayıtda vəziyyəti gərginləşdirmişdi.

Fevralın 27-də V.İ.Lenin adına meydana sayca xeyli adam-əsasən gənclər toplaşmışdılar. Erməni millətindən olan şəxslərə basqın etmək çağırışları eşidilməyə başladı. Əlbəttə, elələri də vardır ki, onlar zorakı, fiziki hərəkətlərə etiraz edirdilər. Lakin azğın natiqlərin millətçilik şüarları öz təsirini göstərdi-şəhərin müxtəlif rayonlarında gənclərdən ibarət dəstələr mağazaların vitrinlərini daşa basmağa, erməni millətindən olan vətəndaşları döyməyə başladılar. Xuliqanlıqı dayandırmaq barəsində milis işçilərinin tələbinə məhəl qoymurdular. Ertəsi gün, fevralın 28-də hadisələr ən yüksək nöqtəyə çatdı.

Nəticələr məlumdur: 32 nəfər, o cümlədən 26 nəfər erməni həlak olmuşdur. 200-dək mənzil talan edilmiş, 50-dən artıq məişət obyektı dağıdılmış, yandırılmış, bir neçə avtobus və avtomaşın zədələnmişdir. Azğınlaşmış adamlar şəhərdə ictimai asayişin qorunması işinə maneçilik törədərək hərbi qulluqçuları, milisionerləri daşa basırdılar. Bu şəraitdə altı nəfər azərbaycanlı həlak olmuşdur. Yüz nəfərdən çox adam – daxili işlər orqanlarının əməkdaşları və hərbi qulluqçular ağırlıq dərəcəsi müxtəlif olan bədən xəsarəti almışlar.

Martın 1-dək iğtişaşları dəf etmək mümkün oldu. Hadisələrin çox diqqətlə təhqiq edilməsi nəticəsində 94 təhrikçi və iştirakçı həbs edilmişdir, cinayət təzahürlərinə imkan yaradan səbəblərin və şəraitin aydınlaşdırılması üçün hər cür tədbirlər görülür.

Sumqayıt üçün faciəli günlərdə respublikanın və şəhərin partiya-sovet işçilərinin hərəktlərinə Azərbaycan KP MK tərəfindən qiymət verilmişdir. Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin birinci katibi Müslümsadə vəzifəsindən azad olunmuş və Sov. İKP üzvlüyündən xaric edilmişdir. Şəhər partiya komitəsinin və şəhər icraiyyə komitəsinin digər məsul işçiləri də fəaliyyətsizlik, təşəbbüslük, acizlik göstərdiklərinə görə ciddi partiya məsuliyyətinə cəlb olunmuşlar.

Müstəntiqlər, kriminalistlər, məhkəmə-tibb ekspertləri çox diqqətlə işləyərək az müddət ərzində həlak olanların şəxsiyyətlərini, cinayətlərin törədildiyi yerləri, bədənə dəymiş zədələrin ağırlıq dərəcəsini müəyyən etmişlər.

“Sumqayıt işi” ətrafında cürbəcür uydurmalar istintaqa mane olmaqdadır. Məsələn, şayiələr yayılır ki, şəhərdə kütləvi iğtişaclardan qabaq cismən məhv edilmək üçün erməni millətindən olan şəxslərin siyahısı tutulmuş. Guya bir sıra müəssisələrdə xüsusi olaraq metal çubuqlar və başqa predmetlər hazırlanmış. Guya rəbitə qovşağının işçiləri ermənilərin mənzillərində telefonları qəsdən şəkəkədən çıxarıblarmış.

Yenidənqurma şəraitində sovet adamlarının siyasi və sosial fəallığı artır. SSRİ Konstitusiyasının təminat verdiyi yığıncaqlar, mitinqlər, küçə yürüşləri, nümayişlər keçirmək azadlığı getdikcə daha fəal sürətdə həyata keçirilir. İctimai maraq doğuran hər bir problemin hərtərəfli müzakirə olunması və götür-qoy edilməsi üçün şərait yaradılmışdır, ictimai rəyin rolu artır.

Lakin biz buna da göz yuma bilmərik ki, bəzi məsuliyyətsiz, ekstremist və millətçi əhval-ruhiyyəli şəxslər ictimai həyatın demokratikləşdirilməsi prosesindən fitnəkar məqsədlər, cəmiyyətə zidd əhvalı qızıdırmaq üçün istifadə etməyə çalışırlar ki, bu da bir sıra hallarda ictimai təhlükəsizlik üçün, vətəndaşların hüquqları üçün qorxu törədir. Belə cəhdlərin qarşısı qətiyyətlə alınacaqdır. Bu, “SSRİ-də yığıncaqların, mitinqlərin, küçə yürüşlərinin və nümayişlərinin təşkili və keçirilməsi qaydası haqqında” SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin bu günlərdə dərc olunmuş Fərmanında da qeyd edilmişdir.

Bəs Sumqayıt... Orada qayda-qanun bərpa olunmuşdur. Lakin fevralın dəhşətli günləri xatirəmizdən izsiz silinib gedə bilməz. Bütün müqəssirlər layiqli cəzasını almalıdırlar.

SSRİ Prokurorluğu istintağı davam etdirir.

“Sosialist Sumqayıtı”, 23 avqust 1988

Dağlıq Qarabağ hadisələrinə dair

Məlum olduğu kimi, Dağlıq Qarabağda və onun ətrafında hadisələrlə əlaqədar olaraq SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin 1988-ci il 18 iyul tarixli qərarından sonra vəziyyət yaxşılığa doğru dəyişməyə, həyat qaydaya düşməyə başlamışdır. Muxtar Vilayətin iqtisadi və sosial inkişafını sürətləndirmək haqqında Sov.İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin qərarını yerinə yetirmək üçün geniş işlər başlanmışdır. Əmək kollektivlərində və tədris müəssisələrində şərait tədricən sağlamlaşır. Partiya komitələri, sovet təşkilatları və ictimai təşkilatlar daha fəal mövqe tutmağa başlamışlar. Azərbaycan və Ermənistan kommunist partiyaları rəhbərliyinin möhkəmləndirilməsinin, mənfi halların kökünü kəsmək, qanunçuluğu möhkəmlətmək, demokratiyanı və aşkarlığı inkişaf etdirmək sahəsində qəti tədbirlərin onların mərkəzi komitələrinin plenumlarında müzakirə edilməsinin bunun üçün az əhəmiyyəti olmamışdır.

Sumqayıt hadisələri ilə əlaqədar cinayət işlərinin istintaqı əsasən başa çatdırılmış, adam öldürməklə, talançılıq və zorakılıq təşkil etməklə əlaqədar bütün şəxslər aşkara çıxarılmış və məsuliyyətə cəlb olunmuşlar. Otuzdan artıq iş baxılmaq üçün məhkəmələrə verilmişdir.

Bununla birlikdə görməmək olmaz ki, Ermənistanda və Azərbaycanda başlanmış sağlamlaşdırma prosesləri korrupsiyada, rüşvətxorluqda və oğurluqda barmağı olanların heç də döşünə yatmır. Onlar işə olunmaqdan qorxaraq ictimaiyyəti yenidənqurmanın aktual problemlərindən və mənfi hallara qarşı real mübarizədən yayındırmağa, diqqəti milli münasibətlərlə əlaqədar məsələlərə cəlb etməyə, millətçilik ehtiraslarının qızıxdırılması üçün hər cür bəhanədən istifadə etməyə çalışırlar. Bu onunla nəticələnmişdir ki, son günlər Stepanakertdə vəziyyət yenə də gərginləşmişdir. Sənaye müəssisələrində, tikinti təşkilatlarında və ictimai nəqliyyatda tətillər törədilmişdir. Məktəblərdə dərslər kəsilmişdir. Vilayət prokurorluğuna basqın təşkil edilmiş, ictimai asayiş təmin edən SSRİ Daxili İşlər Nazirliyinin hərbi qulluqçularına və milis işçilərinə cismani xəsarət yetirilməsi halları olmuşdur.

Sentyabrın 18-də şəhər hökumət orqanlarının icazəsi ilə şəhərdə mitinq keçirilmişdir. Mitinqdə adamlar Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayətində yaranmış vəziyyətdən narahat olduqlarını, yaranmış vəziyyəti normal hala salmağa çalışdıqlarını bildirmişlər. Lakin bir müddətdən sonra Stepanakert yaxınlığındakı Xocalı kəndində ermənilərlə azərbaycanlılar arasında millətlərarası zəmin əsasında toqquşmalar olduğu barədə təhrikçilik məqsədilə məlumat verilməsi ilə əlaqədar mitinq keçirilmişdir. Mitinqin bir çox iştirakçıları həmin kəndə tərəf axışanda qarşılıqlı kütləvi dalaşmalarda odlu və soyuq silah işlədilmişdir. Nəticədə 25 nəfər ağırlıq dərəcəsi müxtəlif olan yara almış, 17 nəfər xəstəxanaya aparılmışdır. Həm ermənilər, həm də azərbaycanlılar tərəfindən tibbi yardım üçün müraciət edilir.

Milis və daxili qoşun qüvvələri bu toqquşmanın genişlənməsinin qarşısını almışlar. İctimai intizamı və vətəndaşların təhlükəsizliyini təmin etmək, iğtişaşları dəf etmək üçün lazımi tədbirlər görülür. SSRİ Prokurorluğu işçiləri cinayət işi qaldırılmışlar və istintaq aparılır. Vilayətdə Sov.İKP MK-nın və SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin nümayəndəsi A.İ.Volskinin rəhbərliyi altında qərargah fəaliyyət göstərir.

Vilayət partiya komitəsi və DQMV Xalq Deputatları Soveti radio və televiziya ilə elan edilmiş müraciətdə millətlərarası münasibətlərdə gərginliyi qızıxdırmağa çalışan şəxslərin dövlətə və qanuna zidd hərəkətlərini pisləmişlər. Mitinqlər, nümayişlər və yürüşlər keçirilməsi qadağan edilmişdir.

Ermənistan KP MK və Azərbaycan KP MK respublikalarda vəziyyəti normal hala salmaq və ictimai asayiş yaratmaq üçün lazımi tədbirlər görürlər. Partiya və fəhlə yığıncaqları keçirilir. Yaranmış vəziyyət ciddi narahatlıq və təşviş doğurmaya bilməz. Şərait qəti surətdə bildirməyi tələb edir ki, belə vəziyyət hər iki respublikanın zəhmətkeşlərinin mənafelərinə kəskin surətdə ziddir. Dövlət hər hansı

millətin vətəndaşlarının hüquqlarına nə şəkildə olursa-olsun toxunulmasına, xalqlar arasında Sovet Konstitusiyası ilə və qanunlarımızla qadağan edilmiş düşmənçiliyin qızıqdırılmasına yol verə bilməz. Qanunçuluğa, dövlət intizamına və ictimai intizama ciddi əməl edilməsə, sosialist demokratiyasını daha da dərinləşdirmək mümkün deyil.

“Sosialist Sumqayıt”, 22 sentyabr 1988

İbrət dərsləri və məsələlərin həlli

Dağlıq Qarabağ Muxtar Vilayəti istisna olmaqla, respublikanın bütün şəhərlərində və rayonlarında (biz bunun şahidiyik) sakitçilikdir. Müəssisələr işləyir, tələbələr və məktəblilər oxuyurlar, axşamlar küçələr izdihamlı olur. Zahirən heç nə ürək ağrından fevral hadisələrini, Sumqayıt faciəsini xatırlatmır. Ancaq Azərbaycanın həyatı ilə daha yaxından tanış olanda görürsən ki, gərginlik hələ də qalmaqdadır.

Bunun səbəblərindən biri DQMB-də və onun ətrafında davam edən hadisələrdir. Respublika Kommunist Partiyasının MK-sında belə hesab edirlər ki, bu hadisələr durğunluq dövrünün üst-üstə yığılmış məsələləri, istər Azərbaycanın, istərsə də Ermənistanın sosial, iqtisadi inkişafda geri qalması nəticəsində meydana çıxmışdır. Bundan hər iki respublikanın yenidənqurmaya zidd qüvvələri istifadə etmişlər və “Qarabağ kartı” ilə məqsədyönlü şəkildə oynayaraq vəziyyəti səbatsızlaşdırıb bilmiş, hər iki respublika üçün zəruri olan problemlərin həllini arxa plana keçirmişlər.

Dağlıq Qarabağ barəsində partiya və hökumətin qərarlarını yerinə yetirmək üçün respublikada mümkün olan hər şeyi etməyə səy göstərilir. Çox iş baş tutub, baş tutmayanlar isə bundan da çoxdur. Axı yardımı qəbul etməyə yardım göstərmək olmur...

Dağurdan da, Azərbaycan KP Dağlıq Qarabağ Vilayət Komitəsi, mülayim desək, qərribə mövqe tutmuşdur. DQMV-nin Azərbaycanla əlaqələri praktik olaraq kəsdiyini bəyan edən vilayət komitəsi eyni zamanda Dağlıq Qarabağın fəlakətlərində ... respublikanın rəhbərliyini təqsirləndirir. Məsələn, vilayət komitəsinin birinci katibi H.Poqosyan Ə.Vəzirova göndərdiyi rəsmi məktubda yazır ki, Azərbaycandan məhsulların yarıtılmaz göndərilməsi üzündən vilayətin sosial proqramının yerinə yetirilməsi işləri pozulur və bu isə guya fəhlələrin narazılığına, onların əmək haqqının azalmasına səbəb olur.

Halbuki ilin əvvəlindən vilayət əslində işləməmişdir, dəmiryol stansiyasında materiallarla, avadanlıqla, hətta ərzaq məhsulları ilə dolu xeyli vaqon yüklü qalır, planın pozulmasında isə Bakını təqsirləndirirlər...

Bu məqalədə biz “Qarabağ məsələsi”nə toxunmaq fikrində deyildik. Amma, hara əl atdıqsa, iş gəlib həmin məsələyə dirəndi. Bakı uşaq ayaqqabısı fabrikində tikinti sahəsinin rəngsazlar briqadiri, əslən Dağlıq Qarabağdan olan M. Arturyan ilə söhbət etdik. Onun fotosəkli uzun illərdir ki, zavodun şərəf lövhəsindədir, özü də bu yaxınlarda üçotaqlı mənzil almışdır. Mixail Saturoviç ürək yanğısı ilə dedi:

- DQMB – dəki hadisələr hamını bezikdirmişdir. Doğurdanmı, məsələləri tətilsiz həll etmək olmaz? Təsəvvür edə bilmirəm ki, aylar uzunluğunda işləmədən, daimi çəkişmələr şəraitində necə yaşamaq mümkündür...

Biz Sumqayıtda da olduq. Yevgeniya Arustamyan və Gülxara Qriqoryan ilə görüşdük. Əllərini göyə uzadıb dedilər:

-İlahi, adamların ağılı başına nə vaxt yığacaqsan, nə vaxt dinclik olacaq?!

Faciəli hadisələrdən sonra onlar doğma şəhərdən getmişdilər, bu yaxında qayıtmışlar. Lakin burada qalacaqlarmı?

- Bilmirəm, -deyə Gülxara cavab verdi. – İndi elə bil sakitlikdir, bizi heç kəs hədələmir. Amma hanı təminat ki, bütün ötən hadisələr təkrar olunmayacaq?

Yox, görünür biz Sumqayıt mövzusunun da üstündən adlaya bilməyəcəyik. Xüsusən ona görə ki, bu mövzusunun iki qardaş millətin, bütün sovet xalqının ürəyinə vurduğu yara hələ sağalmayıb.

... O zaman biz Sumqayıta faciəli hadisələrdən dərhal sonra gəlmişdik. Mərkəzi qəzetlərin bir qrup jurnalistini Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin keçmiş birinci katibi, keçmiş kommunist C. Müslümzadə qəbul etmişdi. O demişdi:

- Doğrusunu desəm, mən bu partlayışı gözləyirdim. O, çoxdan yetişməkdə idi və başlanması üçün ancaq bəhanə lazım idi. Bəhanə də tapıldı: Dağlıq Qarabağ hadisələri.

Müslümzadə uzun-uzadı danışmışdı ki, cinayət cəzasını çəkib qurtarmış adamları kütləvi sürətdə nədənsə Sumqayıta göndərirdilər. Mənzil çatışmamazlığı dəhşətli miqyas almışdı. Şəhərin ekoloji vəziyyəti adamları qəzəbləndirirdi: Sumqayıtda havanın qazlarla zəhərlənməsi bütün hədləri aşmışdır.

Söz yox ki, Sumqayıtda sosial-iqtisadi vəziyyət pisdir. Lakin bu da şəxsizdir ki, yalnız faciəli hadisələrdən sonra şəhərin keçmiş rəhbərləri birdən-birə onun bəlalarını yada saldılar. Yada saldılar ki, özlərinin fəaliyyətsizliyinə, təşəbbüsslüzlüyünə, acizliyinə haqq qazandırmaq üçün bunları bəhanə gətirsinlər. Şəhər partiya komitəsi, şəhər sovetinin icraiyyə komitəsi, milis, digər hüquq mühafizə idarələri faciənin qarşısını ala bilərdilərmə?

- Şübhəsiz,-deyə Sumqayıt Şəhər Partiya Komitəsinin indiki birinci katibi Z. Hacıyev təsdiq etdi.- Öz vətəndaşlarını ilk növbədə kim qorumalı idi? Şəhər! Onun Hakimiyyət orqanları! Onun partiya özəyi! Amma bunun üçün mərdanə hərəkət etmək lazım idi. İlk növbədə fəhlələrə müraciət etmək gərək idi. Amma iş də burasındadır ki, rəhbərlik öz şəhərinə sadəcə olaraq yadlaşmışdı. Məhz ona görə də partiya təşkilatının qərargahında hətta normal operativ məlumat yox idi və o, hazırlıqsız və aciz qalmışdı. Halbuki şəhərdə təkcə sovetlərin üç yüzədək deputatı vardır, şəhər partiya komitəsi üzvlərinin və üzvlüyünə namizədlərin, təftiş komissiyası üzvlərinin sayı yüzdən çoxdur... Hələ nə qədər də iri partiya komitəsi var.

Şəhərdə sosial –iqtisadi, psixoloji vəziyyətin necə dəyişdiyini biz öz gözümlə gördük. Gözümlə qarşısında şəhər prokurorluğunda ekoloji cəhətdən xüsusilə zərərli olan iki istehsalatın – superfosfat və alüminium zavodlarındakı istehsalatların işinin dayandırılması haqqında göstərişlər verildi. Sumqayıt Xalq Deputatları Soveti İcraiyyə Komitəsinin ən yaxın sessiyalarından biri ətraf mühitin mühafizəsi probleminə həsr ediləcəkdir. Şəhərdə yeni evlər ucaldılır: burada ildə yüz min kvadratmetrdən çox mənzil sahəsi istifadəyə vermək qərara alınmışdır. Münbit Abşeron yarmadasında sumqayıtlılara bağ sahələri üçün 1.500 hektar torpaq ayrılmışdır. Xalq drujinaları yenidən yaradılmışdır: mart ayından bəri şəhərdə milli zəmində bir dənə də toqquşma olmamışdır: Hələlik qorxa-qorxa da olsa, qaçqınlar şəhərə qayıdırlar. Lakin fevral faciəsinin burada təkrar olunmayacağına başlıca təminat şəhərin rəhbərliyinin mənafeyinin ümumiliyidir. Onlar birinci dərəcəli problemləri əlbir surətdə müəyyənləşdirir, bu problemləri həll etməyin yollarını birlikdə axtarıb tapırlar. Yeri gəlmişkən deyək ki, həmin cəhət bu gün ümumən respublika üçün səciyyəvidir.

**Z. Qədimbəyov,
K. Ovçarenko**
“Sosialist Sumqayıtı” , 13 oktyabr 1988

Məhkəmə prosesi başlandı

MOSKVA, 18 oktyabr. 1988-ci ilin fevralında Sumqayıtda kütləvi iğtişaslarda müqəssir olan adamların Moskvada, SSRİ Ali Məhkəməsinin binasında məhkəmə prosesi başlamışdır.

Ölkəmizdə sovet beynəlmiləl həyat tərzinə həmişə şöhrət qazandırmış işıqlı və xeyirxah nə varsa, hamısına düşmənçəsinə yanaşan cinayətkar ünsürlərin təşkil etdikləri kütləvi iğtişəşlər zamanı adamlar həlak olmuşlar. Çoxları cismən xəsarət almışdır. Evlər, mənzillər, mədəni-məişət obyektləri dağıdılmış və qarət edilmişdi. Bu qarətçilikdə əsasən gənclər iştirak etmişdilər. Onları qəsdən yayılan şayiələr qızışdırmışdı. Kor-koranə, sərsəmcəsinə qəzəb dəhşətlidir...

Törədilmiş cinayətlər üçün cəza labüddür. Müttəhimlər kürsüsündə Ə. İ. Əhmədov, İ. A. İsmayılov və Y. Q. Cəfərov əyləşmişlər. Onlar qarətçiliklə, yangınlarla və qətlərlə nəticələnmiş kütləvi iğtişəşlər törətməkdə və bu iğtişəşlərdə bilavasitə iştirak etməkdə ittiham edilmişlər.

Prosesə SSRİ Ali Məhkəməsinin üzvü R. K. Brize sədrlik edir. Məhkəmənin tərkibinə SSRİ Ali Məhkəməsinin xalq iclasçıları V. A. Kuznetsov və V. S. Smirnov daxildirlər. Dövlət ittihamını SSRİ Baş Prokurorunun köməkçisi V. D. Kozlovski müdafiə edir.

Müttəhimləri vəkillər A.Q. Abdullayev, Z. M. Sadıqova, V. A. Yaşın müdafiə edirlər, zərərçəkənlərin mənafeələrini məhkəmədə vəkillər P. L. Şapoşnikova, R. V. Rüştuni təmsil edirlər.

Lazım olduqda mütəhəmmilər tərcüməçinin xidmətlərindən istifadə edə bilərlər.

Prosesin birinci günü ittihamənin oxunması ilə başlamışdır.

K. Hacıyev

“Sosialist Sumqayıtı”, 20 oktyabr 1988

Məhkəmə prosesi davam edir

Sumqayıt kütləvi iğtişalarda ittiham olunan şəxslərin məhkəmə prosesi SSRİ Ali Məhkəməsində davam edir.

... SSRİ Ali Məhkəməsinin iclas salonu. Moskva, Ermənistan, Azərbaycan ictimaiyyətinin nümayəndələri, jurnalistlər burada iştirak edirlər. Məhkəmədə sədrlik edən, SSRİ Ali Məhkəməsinin üzvü R. K. Brize və SSRİ Ali Məhkəməsinin xalq iclasçıları V. A. Kuznetsov və V. S. Smirnov bir neçə dəqiqədən sonra Sovet İttifaqının gerbi olan hündür kürsülərdə əyləşəcəklər, hələlik isə kürsülər boşdur, salonda bir canlanma vardır. Məhkəmənin işə başladığı birinci iki gün müzakirə olunur. Salona birdən – birə sükut çökür- mühafizə dəstəsi müttəhimləri: Ə. İ. Əhmədov, İ. A. İsmayılov, Y. Q. Cəfərovu salona gətirir.

Zahirən adi adamlardır. Gəncdirlər. Hətta çox gənc. Bu gün artıq aydındır ki, hüquqa zidd hərəkətlərdə Dağlıq Qarabağda və Ermənistanda hadisələr ətrafında yalan şayiələr təsiri altına düşmüş səbatsız, naşı adamlar iştirak ediblər. Yavər Cəfərovun 18 yaşı lap bu yaxınlarda tamam olub. Cinayət törədilən vaxt isə on yeddi yaşında idi. 1985-ci ildə 8-ci sinfi bitirmiş, Sumqayıtda 49 nömrəli orta texniki peşə məktəbinə daxil olub, elektrik qaz qaynaqçısı peşəsini öyrənirdi.

İlham İsmayılov 1964-cü ildə anadan olub. Bir neçə il əvvəl ordudan qayıdıb. Sumqayıtdakı tikinti-quraşdırma idarəsində elektrik qaz qaynaqçısı işləyirdi.

Əhməd Əhmədov da İsmayılovdan yaşca böyük deyildir. Onun da taleyi təxminən belədir: 8-ci sinfi bitirmiş, orduda xidmət etmiş, işləmişdir.

Adam inanmaq istəmir.... Amma hər halda həqiqətdir, ibtidai istintaq materialları onlara qarşı ağır ittihamlar irəli sürməyə əsas verib. Adama elə gəlir ki, prosesdə olanların hamısının beynində, ürəyində bir sual gəzir: bu, necə olub?... Məhkəmə bu suala cavab verməlidir.

İstintaq zamanı Ə. Əhmədov da, İ. İsmayılov da təqsirkar olduqlarını etiraf etmişdilər, amma məhkəmədə əvvəlki ifadələrindən boyun qaçırıbmışlar. Məhkəmə hər şeyi, necə deyərlər, saf-çürük etməli, həqiqəti üzə çıxarmalıdır.

İttihamnamə oxunduqdan, mütəhhimlər dindirildikdən sonra məhkəmə zərər çəkənləri dindirməyə başlamışdır.

“Sosialist Sumqayıtı”, 25 oktyabr 1988

Xalqın haqlı tələbi cavabsız qalmamalıdır

Dağlıq Qarabağ və onun ətrafında bař vermiř hadisələr, on aya yaxındır ki, xalqımızın dincliyini pozmuř, onun haqlı narazılığına səbəb olmuřdur. SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyətinin müvafiq qərarının hələ də həyata keçirilməməsi ekstremist ünsürlərin, erməni millətçilərinin  l-qolunu a mıř, h uqları azğınlıqla tapdalanan Azərbaycan z hm tkeřl rinin sonsuz hidd tin  səbəb olmuřdur.

Respublikamızın hər yerində olduđu kimi, ř h rimizd  də iřd n sonra mitinqlərdə iřtirak etmiř sumqayıtlılar haqlı tələblər irəli s rm řl r. Onlar böyük t mkinlikl , emosiyalara uymadan Dağlıq Qarabağ məsələsinin tezliklə həll olunmasını qətiyyətlə tələb etmiřl r.

Mitinqlərd  Sumqayıt hadisəsinin əsas günahkarı olan, iki xalqın arasına nifaq salan, onların əmin-amanlığına qəsd edən millətçi ermənilərin mühakimə edilməsi və ciddi cəzalandırılması yuxarı orqanlardan israrla tələb olunur. Eyni zamanda respublikamızın v  ř h rimizin həllini gözləyən problemlərindən də geniř söhbət getmiřdir. G st rilmiřdir ki, vəziyyətin sağlamlaşdırılması, ekoloji gərginliyin zəiflədilməsi   n kimya sənayesinin bütün zərərli istehsalatları tezliklə ləğv edilməlidir. Bu sahədə ilk addımlar atılsa da, Sumqayıtı az qala  l  regiona çevirən zərərli obyektler hələ çoxdur. Onları yubatmadan aradan götürmək lazımdır.

Bu cür ədalətli tələblər irəli s rm ř mitinq iřtirak ları ř h rin əmək həyatının pozulmasına da yol verm miřl r. Sənayenin bütün sahələri normal iřl yir, tikintil rd  qızğın iř gedir. Bütün bunlar hamını d ř nd r n problemlərin həllinə kömək edir.

“Sosialist Sumqayıtı”, 29 noyabr 1988